

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Erika Hansson

Våld mot kvinnor och straffrättens gränser

En undersökning av brotten olaga förföljelse och
grov kvinnofridskränkning

LAGM01 Examensarbete

Examensarbete på juristprogrammet
30 högskolepoäng

Handledare: Ulrika Andersson

Termin för examen: HT 2014

Innehållsförteckning

Summary	1
Sammanfattning.....	2
Förkortningar	3
1 Inledning.....	4
1.1 Bakgrund & syfte	4
1.2 Frågeställningar	6
1.3 Teori.....	6
1.3.1 Allmänt.....	6
1.3.2 Ett konstruktivistiskt angreppssätt.....	7
1.3.3 Ett feministiskt angreppssätt	10
1.4 Metod & material	13
1.5 Disposition och avgränsningar	14
2 Kriminalisering och mäns våld mot kvinnor.....	16
2.1 Principer för kriminalisering	16
2.2 Rättssäkerhet och legalitet.....	17
2.3 Kriminalisering som åtgärd mot könsrelaterat våld.....	18
3 Stalkning och olaga förföljelse	22
3.1 Bakgrund: Brå:s rapport <i>Stalkning i Sverige</i>	22
3.2 SOU 2008:81 <i>Stalkning – ett allvarligt brott</i>	23
3.2.1 Problemformulering.....	23
3.2.2 Förslag till åtgärder	25
3.3 Prop. 2010/11:45 <i>Förbättrat skydd mot stalkning</i>	29
3.3.1 Problemformulering.....	29
3.3.2 Förslag till åtgärder	30
4 Våld mot kvinnor och kvinnofridskränkning.....	32
4.1 SOU 1995:60 <i>Kvinnofrid</i>	32
4.1.1 Problemformulering.....	32
4.1.2 Förslag till åtgärder	33
4.2 Prop. 1997/98:55 <i>Kvinnofrid</i>	35
4.2.1 Problemformulering.....	35

4.2.2 Förslag till åtgärder	37
5 Brottet i rättstillämpningen	40
5.1 Rättsfall olaga förföljelse	40
NJA 2013 s. 1227	40
RH 2013:51	41
Hovrätten över Skåne och Blekinge B 1690-12	42
Göta hovrätt B 559-13	42
Hovrätten för västra Sverige B 1113-14	43
5.2 Rättsfall fridskränkingsbrotten	43
NJA 1999 s. 102	43
NJA 2003 s. 144	44
NJA 2004 s. 97	45
NJA 2004 s. 437	46
NJA 2005 s 712	47
5.3 Kontextualisering i rättsfallen	47
5.3.1 Olaga förföljelse	47
5.3.2 Fridskränkingsbrotten	49
6 Sammanfattning och analys	50
6.1 Problemformuleringar	50
6.1.1 Stalkning	50
6.1.2 Kvinnofrid	51
6.2 Införande av våldet i straffrätten	54
6.2.1 Stalkning: sammanfattande kommentarer	54
6.2.2 Kvinnofrid: sammanfattande kommentarer	55
6.2.3 Tendenser i hanteringen av våldet	56
6.3 Avslutande kommentar	61
Bilaga	63
Käll- och litteraturförteckning	64
Offentligt tryck	64
Myndighetsrapporter	64
Litteratur	64
Elektroniska källor	66
Rättsfall	66

Summary

This essay examines the crimes *Stalking* enacted in 2011 and *Violation of a woman's integrity* enacted in 1998. Neither of these regulations involved criminalisation of previously legal behaviour, but caused certain criminal actions to be treated as a specific crime when being part of a continued violation. The alternative to criminalise new behaviour was rejected in both cases as impossible, due to the principle of legality among other factors. The essay takes as its starting point these difficulties in incorporating the phenomena of stalking and men's violence towards women in the criminal legal system. The purpose of the essay is to identify the common problems that were faced in the creations of these crimes, and to try to analyze these problems from a gender perspective on law.

The material that the essay is based on is primarily the preparatory works to the regulations. It is examined to what extent the violence in question was formulated as a problem of individuals or as a structural problem; as a general problem or as a specific problem. Thereupon the legal measures proposed in the preparatory works are studied along with how these measures have been implemented by the courts.

The results show that there are similarities as to how the problems have been treated in the legislation procedures. Firstly, the need for further criminalisations is rejected on the ground that the violence in question is already covered by existing criminal law. Secondly, the need to respect the principle of legality is construed as an obstacle that renders it impossible to take notice of the specific situation of women who are victims of violence. Thirdly, contextualisation of the action is understood as possible only in connection to an individualised criminal act. The difficulty in incorporating men's violence towards women in the criminal legal system is also illustrated by an ambiguous description of the violence as alternately general and specific; structural and individual.

Sammanfattning

I detta arbete undersöks brotten olaga förföljelse, som infördes år 2011 och grov kvinnofridskränkning, som infördes år 1998. Ingen av dessa bestämmelser kom att innebära någon nykriminalisering, utan medförde kort sagt att vissa redan straffbara gärningar kom att betraktas som ett brott då de utförts som led i en upprepad kränkning. Alternativet att nykriminalisera avfärdades i båda fallen som ogörligt, bland annat med hänsyn till straffrättens legalitetsprincip. Undersökningen tar sin utgångspunkt i dessa svårigheter att inlemma företeelserna stalkning och mäns våld mot kvinnor inom ramen för straffrätten. Syftet med arbetet är att identifiera de gemensamma problem som uppstått i införandet av dessa brott, och att försöka förstå dessa problem utifrån ett genusrättsligt perspektiv.

Det material som lagts till grund för uppsatsen utgörs i huvudsak av de förarbeten som lett fram till införandet av bestämmelserna. I undersökningen uppmärksammas i vilken mån det våld man velat motverka formulerats som individ- eller strukturelaterat, som generellt eller specifikt. Därefter granskas de åtgärder mot problemen som presenterats i förarbetena och hur de följs upp i rättstillämpningen.

I analysdelen framkommer att det finns likheter mellan hur problemen behandlas i de båda lagstiftningsprocesserna. För det första avfärdas behovet av nykriminalisering med hänvisning till att det våld man velat komma åt omfattas av befintliga straffbud. För det andra konstrueras en bild av att krav på legalitet utesluter ett beaktande av våldsutsatta kvinnors intressen. För det tredje framträder en uppfattning om att kontext i straffrättsliga sammanhang endast är relevant i förhållande till en individualiserad gärning. Svårigheten att inlemma mäns våld mot kvinnor i straffrätten illustreras också av en ambivalent beskrivning av våldet som ömsom generellt och ömsom specifikt; ömsom strukturelaterat, ömsom individrelaterat.

Förkortningar

BrB	Brottsbalken
Brå	Brottsförebyggande rådet
HD	Högsta domstolen
NJA	Nytt juridiskt arkiv
Prop.	Proposition till riksdagen
RH	Rättsfall från hovrätterna
Skr.	Regeringens skrivelse
SOU	Statens offentliga utredningar

1 Inledning

1.1 Bakgrund & syfte

År 2011 infördes brottet olaga förföljelse som en del i ett försök att komma tillrätta med problemet stalkning. I samband med detta infördes också ändrade bestämmelser om kontaktförbud (tidigare besöksförbud).¹ Det nya stalkningsbrottet medförde ingen utvidgning av det straffbara området utan förutsätter att det klandervärda beteendet utgörs av andra i paragrafen uppräknade brottsliga handlingar. Stalkningsbrottet liknar på så sätt kvinnofridsbrottet till sin uppbyggnad. Brottet grov kvinnofridskränkning infördes 1998, främst som ett led i arbetet mot mäns våld mot kvinnor i nära relationer, och inte heller detta brott kom att innebära någon nykriminalisering i meningen att de straffbara gärningarna blev fler.

I utredningsarbetet inför både kriminaliseringen av stalkning och kvinnofridsreformen framställdes det dock som problematiskt att beteenden som för offret kunde upplevas som mycket obehagliga då inte gick att komma åt med lagens hjälp, och önskemål om att kriminalisera dessa beteenden framfördes. Beträffande stalkning gavs exempel på sådana beteenden i betänkandet: "Det kan bl.a. vara fråga om att fysiskt förfölja, ringa telefonsamtal eller skriva brev som varken till sitt innehåll eller till sin omfattning i sig når upp till att vara en brottslig gärning t.ex. för att det inte förekommer hot. Sett i sitt sammanhang drabbar de brottsoffren på ett allvarligt sätt."² I betänkandet hänvisades också till Brottsförebyggande rådets rapport *Stalkning i Sverige*, i vilken det anges att det mest angelägna med en ny lagstiftning vore att fånga upp beteenden som inte redan var straffbara.³

Också i kvinnofridsutredningen uppgavs kriminalisering av fler handlingar vara en viktig aspekt av införandet av ett nytt brott: "Ofta har kvinnan även blivit utsatt för beteenden som för närvarande inte upptas i något straffbud. Mannen kanske gömmer

---

¹ Berggren m.fl., kommentaren till 4 kap. 4 b § BrB.

² SOU 2008:81, s. 97-98.

³ SOU 2008:81, s. 120, Brå Rapport 2006:3, s. 14.

undan gemensamma tillhörigheter som telefon eller nycklar, förbjuder kvinnan att träffa släktingar och vänner eller talar nedsättande till henne.”⁴. Den här sortens ”psykisk terror”⁵ avsågs alltså ursprungligen omfattas av den nya lagstiftningen.

Att det straffbara området till sist inte kom att utökas vare sig i fråga om stalknings- eller kvinnofridsbrottet berodde i båda fallen på att det senare i lagstiftningsprocessen ansågs ogörligt av hänsyn till bl.a. legalitetsprincipen. Det straffbara området skulle inte bli tillräckligt tydligt avgränsat om mindre uttalade kränkningar omfattades, och bestämmelserna i fråga skulle således brista i rättssäkerhetsavseende. De brott som infördes skulle emellertid fylla en funktion i det att de uppmärksammar och beaktar om straffbara handlingar utförs som ett led i en kränkning eller förföljelse.⁶

Vid en första anblick kan det tyckas anmärkningsvärt att det ännu efter införandet av dessa brott är svårt att med straffrättens hjälp komma åt flera av de beteenden som är att beteckna som trakasserier eller stalkning, trots att man i utredningsarbetet gett intryck av att vilja komma tillrätta med dessa problem. Juristerna Gudrun Nordborg och Johanna Niemi-Kiesiläinen skriver angående kvinnofridsbrottet och den kritik som i propositionen riktats mot Kvinnovåldskommissionens förslag:

Why did the critique lead to the abandonment of the attempt to include the process-like nature of violence against women in the new crime? Why did the criticism not lead to elaborations on the wording and to a discussion about how this process could be included so that the requirements of legality would be fulfilled?⁷

Uppenbarligen ansågs det inte möjligt att formulera helt nya och självständiga brottsbeskrivningar för kvinnofridskränkning och olaga förföljelse. Det verkar med andra ord som att det uppstod svårigheter då man försökte inlemma mäns våld mot kvinnor och stalkning inom ramen för straffrätten. Mitt arbete kommer att ta sin utgångspunkt i detta konstaterande. Syftet med framställningen är därför att identifiera de problem som uppstått i lagstiftningsarbetet mot stalkning och våld mot kvinnor, samt belysa dessa problem med hjälp av genusrättsliga teorier.

---

⁴ SOU 1995:60, s. 22.

⁵ SOU 1995:60, s. 22.

⁶ Prop. 2010/11:45, s. 67-68; prop. 1997/98:55, s. 77-79.

⁷ Nordborg och Niemi-Kiesiläinen, s. 370.

1.2 Frågeställningar

Syftet med uppsatsen kan konkretiseras i följande frågor:

- Hur beskrivs företeelserna stalkning respektive våld mot kvinnor i förarbetena? I vilken mån beskrivs de som struktur- eller individrelaterade respektive generella eller specifika?
- Hur resoneras i förarbetena kring förslag på lösning på stalkning respektive våld mot kvinnor? Vilka möjligheter och vilka problem identifieras? Hur följs de straffrättsliga åtgärderna mot våldet upp i rättstillämpningen?
- Hur kan svårigheterna att inlemma mäns våld mot kvinnor inom ramen för straffrätten förstås utifrån ett genusrättsligt perspektiv?

1.3 Teori

1.3.1 Allmänt

I valet av teoretiska utgångspunkter för uppsatsen har jag framförallt tagit hjälp av boken *Genusrättsvetenskap* av professorerna i rättsvetenskap Åsa Gunnarsson och Eva-Maria Svensson. Ett genusrättsligt angreppssätt föreföll vara en naturlig väg att gå för att undersöka hur mäns våld mot kvinnor har hanterats straffrättsligt. Brottet kvinnofridskränkning tar uttalat sikte mot mäns våld mot kvinnor i nära relationer medan det nya brottet olaga förföljelse konfronterar denna problematik på ett mer implicit sätt. Att stalkning i uppsatsen behandlas som en könsrelaterad företeelse och som ett uttryck för mäns våld mot kvinnor motiveras med att kvinnor är överrepresenterade bland de drabbade: enligt Brå:s rapport *Stalkning i Sverige* är cirka tre fjärdedelar av de utsatta kvinnor⁸, och statistik från Åklagarmyndigheten visar att av alla ansökningar om kontaktförbud som gjordes år 2012 var 74 % av de som skulle skyddas kvinnor. Ansökningarna riktade sig samma år i 81 % av fallen mot män.⁹

---

⁸ Brå Rapport 2006:3, s. 29.

⁹ Åklagarmyndighetens tillsynsrapport 2013:4, s. 13.

1.3.2 Ett konstruktivistiskt angreppssätt

Kunskap och rätt

Genusrättsvetenskapliga undersökningar bygger ofta på en syn på rätten som ett konstruerat, dynamiskt system som formas av värderingar. Traditionella föreställningar om rätten som ett avskilt objekt kritiseras i genusrättsvetenskapliga sammanhang; i stället är den rådande uppfattningen att rätten bör studeras i ett bredare perspektiv.¹⁰ Gunnarsson och Svensson beskriver genusrättsvetenskapens uppgift som dubbel: "Den har bestått av att både argumentera för att kön/genus har relevans och att påvisa vilka oreflekterade grundantaganden som finns inbäddade i annan rättsvetenskaplig forskning."¹¹

Att rätten betraktas på detta sätt grundar sig i en konstruktivistisk utgångspunkt; man antar att vår kunskap om den sociala världen är konstruerad och kontextuell, och att det därför är omöjligt att få någon sann eller objektiv kunskap om verkligheten. Ett sådant synsätt möjliggör uppfattningen att rätten och dess utformning grundar sig i bakomliggande värderingar och ställningstaganden och att den därför kan förstås som ett resultat av rådande maktförhållanden.¹² Att kunskapen präglas av rådande kulturella förhållanden medför att det sammanhang i vilket kunskapen har konstruerats blir intressant vid en studie av kunskapen. Överfört på rätten resulterar detta i två antaganden: dels att rätten är konstruerad, dels att kunskapen om rätten är konstruerad.¹³ Rätten har med andra ord inte uppstått ur ett vakuum, och att studera ett rättsligt fenomen tillsammans med det sammanhang i vilket det tillkommit bidrar därför till en djupare förståelse för varför rätten har kommit att ta den form den har.

Ett exempel på hur rätten kan analyseras utifrån en sådan utgångspunkt är statsvetaren Maria Wendt Höjers doktorsavhandling *Rädslans politik*. Wendt Höjer undersöker hur mäns våld mot kvinnor har behandlats politiskt från 1930- till 1990-talet, och i vilken utsträckning denna politik kan sägas ha upprätthållit eller utmanat könsmaktsordningen. Wendt Höjer analyserar hur våldet har formulerats som problem

---

¹⁰ Gunnarsson och Svensson, s. 108-109.

¹¹ Gunnarsson och Svensson, s. 113.

¹² Gunnarsson och Svensson, s. 123-124.

¹³ Gunnarsson och Svensson, s. 128.

under de olika epokerna samt vilka lösningar som har ansetts vara möjliga. En förutsättning för den problemställning som Wendt Höjer har valt är att de maktförhållanden som utgör könsmaktsordningen är föränderliga. Relationen mellan könen kan enligt ett sådant synsätt påverkas av bland annat just den offentliga politiken, dels genom att den reproducerar befintliga normer, dels genom att den producerar nya normer.¹⁴ Den offentliga politiken betraktas som "ett forum där kön och könsrelationer oupphörligen konstitueras, och som också kan innehålla motstridiga idéer och föreställningar om kön"¹⁵. Tanken är att politiken i sin hantering av mäns våld mot kvinnor tvingas förhålla sig till aspekter som kön och maktrelationer mellan könen. Detta förhållningssätt åskådliggör i sin tur centrala samhällsliga strukturer kring kön, vilka Wendt Höjer belyser i sin analys.¹⁶

Wendt Höjers avhandling illustrerar också en uppfattning om att produktion och reproduktion av kunskap i institutionella sammanhang är en form av maktutövning. Rättens konstruktion eller utformning antas få konsekvenser på så sätt att rätten verkar normerande, inte bara i traditionell mening utan också i bemärkelsen att den är en plattform för återskapande av värderingar och föreställningar. Rätten konstruerar alltså kunskap.¹⁷

Språk och diskurs

Ett sätt att tala om denna maktutövning genom rättsliga källor är i termer av diskurser. En diskurs kan beskrivas som "ett bestämt sätt att tala om och förstå världen (eller ett utsnitt av världen)"¹⁸ eller som "ett regelsystem som legitimerar vissa kunskaper men inte andra och som pekar ut vilka som har rätt att yttra sig med auktoritet"¹⁹. Diskurser uppställer med andra ord gränser för och formar vårt sätt att tänka och agera.²⁰ Gunnarsson och Svensson beskriver hur detta sker i rätten: "Lagar skapar en social diskurs både faktiskt och begreppsligt när de tillämpas och blir därigenom också en del

---

¹⁴ Wendt Höjer, s. 16-17.

¹⁵ Wendt Höjer, s. 18.

¹⁶ Wendt Höjer, s. 19.

¹⁷ Gunnarsson och Svensson, s. 175.

¹⁸ Winther Jørgensen och Phillips, s. 7.

¹⁹ Bergström och Boréus, s. 225.

²⁰ Bergström och Boréus, s. 222.

av den sociala konstruktionen av verkligheten på vilken lagarna tillämpas.”²¹. Vad som sägs och görs i rättsliga diskurser får alltså betydelse även i ett större perspektiv.

Med detta följer att språket spelar en viktig roll i förmedling och tillägnande av kunskap. Språket tillmäts ofta stor betydelse i genusrättsvetenskapliga analyser, då det speglar underliggande föreställningar och värderingar: ”Att se språket som betydelsefullt för vår förståelse av såväl verkligheten som rätten och som bärare av föreställningar om kön och genus är sammanfattningsvis en gemensam utgångspunkt för kunskapsfältet.”²². Det är med hjälp av språket som kunskap om verkligheten konstrueras, och det är således också med hjälp av språket som kunskap produceras och reproduceras i rätten.

En utgångspunkt för Wendt Höjers avhandling är att de orsaker som anges till mäns våld mot kvinnor får betydelse för vilka politiska åtgärder som anses vara möjliga att genomföra för att få bukt med problemet.²³ Denna utgångspunkt stämmer överens med synsättet att det som sägs i rättsliga sammanhang dels ger uttryck för och därmed åskådliggör rådande diskurser, dels återskapar dessa diskurser. Hur ett problem definieras är avgörande för handlingsutrymmet att hantera problemet: ”Diskurser ställer upp ramar för vad som är möjligt att tänka, säga och göra, vilket innebär att varje diskurs formar möjligheterna för vad som kan tillåtas och vad som bör förbjudas, vad som inkluderas och exkluderas eller vad som bör göras och vad som inte bör göras.”²⁴.

Ett exempel på hur detta kan ta sig uttryck är den debatt som fördes inför Brottsbalkens tillkomst angående ett våldtäktsbrott som omfattar också inomäktenskapliga övergrepp. Vad som pågick mellan man och hustru, också tilltvingade samlag, ansågs av många vara en privatsak och i viss utsträckning något normalt. Trots att våldet också kunde betraktas som problematiskt, var det en känslig fråga och det var därför inte självklart att det kunde kriminaliseras. Formuleringen av frågan som privat eller icke-politisk i motsats till politisk fick således konsekvenser i debatten kring vad samhället ansågs kunna göra för att motverka problemet.²⁵

---

²¹ Gunnarsson och Svensson, s. 175.

²² Gunnarsson och Svensson, s. 169.

²³ Wendt Höjer, s. 49.

²⁴ Wendt Höjer, s. 175. Se även Andersson (2004), s. 32.

²⁵ Wendt Höjer, s. 78-79.

Den finska juristen Soile Pohjonen skriver att de begrepp som används i den rättsliga diskursen; hur vi väljer att definiera handlingar och beteenden, dels blir avgörande för hur dessa bedöms (om de är straffvärda eller ej), dels påverkar allmänna attityder i samhället. Hon använder också exemplet våldtäkt inom äktenskap och pekar på att ett hinder mot att kriminalisera våldtäkter inom äktenskap var att våldtäkt historiskt sett har varit ett sedlighetsbrott. Något som betecknas som ett sedlighetsbrott och således är att hänföra till moral, har inte ansetts vara överförbart på förhållanden inom ett äktenskap.²⁶

1.3.3 Ett feministiskt angreppssätt

Den dekontextualiserade rätten

I en feministisk förståelse av rätten har en återkommande kritik riktats mot rättens (förment) objektiva utgångspunkt, bland annat i avseendet att den är dekontextualiserad. Detta innebär att det vid bedömningen om brott föreligger inte tas några hänsyn till kringliggande eller bakomliggande omständigheter, eftersom fokus ska ligga på gärningen och inte på gärningspersonen. Straffrättaren Petter Asp lyfter som argument för en dekontextualiserad straffrätt även fram den minskade risken för politiska och sociala ställningstaganden i rättstillämpningen; tanken är att rätten ska kunna bedöma en gärning utan att "ge en gång för alla giltig helhetsbedömning"²⁷ som i värsta fall ytterligare skulle kunna spä på en konflikt.

Den feministiska kritiken grundar sig i att det våld som är tydligt förknippat med relationen eller maktförhållandet mellan könen reduceras till att handla om oförrätter på individnivå. På detta sätt osynliggörs det faktum att kvinnor drabbas av våld enbart för att de är kvinnor, och att det är män som står för detta våld. Maktrelationer som anses vara centrala i förståelsen av mäns våld mot kvinnor beaktas inte.²⁸ På detta sätt menar den brittiska straffrättaren Nicola Lacey att kvinnors erfarenheter och berättelser utestängs från rättsliga sammanhang och avfärdas som irrelevanta. Lacey

---

²⁶ Pohjonen, s. 214.

²⁷ Asp, s. 90.

²⁸ Wendt Höjer, s. 83.

menar dock att detta faktum pekar på att straffrätten snarare tar ställning än förhåller sig neutralt till kontext: "abstraction is an ideology as much as a fact, and what matters is what gets abstracted and how"²⁹ skriver hon.

Att rätten är dekontextualiserad hänger samman med en syn på rättssubjektet som en autonom och förnuftig och dessutom könsneutral individ som begår rationella handlingar. Maktrelationer och strukturella förhållanden fyller ingen plats i denna modell. Rättssubjektet åtnjuter rättigheter och skyldigheter i förhållande till staten, och staten har en uppgift i att tillförsäkra individen dessa rättigheter och skyldigheter.³⁰ I ett straffrättsligt sammanhang får detta till följd att varken gärningspersoner eller brottsoffer i regel relateras till strukturer.³¹

Den manliga rätten

I likhet med Lacey är Wendt Höjer av åsikten att vad som är ett större problem än rättens abstraktion är den outtalade kontextualisering som faktiskt görs i rätten. Hon hävdar att det intressanta är att undersöka *hur* kontextualisering sker i rätten och *vilka kontexter* som beaktas. Wendt Höjer kunde i sin undersökning påvisa att omgivande förhållanden har tillmätts betydelse historiskt sett då man har haft att ta ställning till vilken typ av våld som utgör problem och vilka problem som anses kunna utgöra brott. På detta sätt har våld mot kvinnor kunnat legitimeras då det utförts i hemmet av en äkta make.

Det våld som å andra sidan har tagits på allvar och som dessutom formulerats som det "allmängiltiga" eller "neutrala" våldet, är det våld som män utsätts för. Våld mot kvinnor har formulerats som en motsats eller ett undantag till detta "neutrala" våld, och har därför kunnat avfärdas som en mindre angelägen eller till och med onödig fråga, eller som något som av rättsäkerhetsskäl inte är möjligt att hantera inom det befintliga straffrättsliga systemet. Wendt Höjer uttrycker det: "Att det allmännas perspektiv

---

²⁹ Lacey, s. 200.

³⁰ Gunnarsson och Svensson, s. 204.

³¹ Andersson (2011), s. 423-424.

sammanfaller med det manliga perspektivet är själva förutsättningen för att krav på åtgärder som stärker kvinnors position formuleras som ett hot mot det allmänna.”³².

Att ordna tänkandet i motsatta poler med en inbördes hierarki benämner Gunnarsson och Svensson ”avskiljandets logik”³³. De menar att också rätten är präglad av detta sätt att tänka, vilket gör att föreställningar om rätten som objektiv, universell och opolitisk medför att dessa egenskapers motsatser framstår som avvikande och onormala. På så sätt uppställs gränser för vad rätten är och vad den omfattar, samtidigt som det som inte anses rymmas inom dessa ramar osynliggörs eller bagatelliseras.³⁴

I straffrättsliga diskussioner uppstår inte sällan en motsättning mellan krav på bättre skydd för våldsutsatta kvinnor och krav på rättssäkerhet. Förslag om att med straffrättsliga medel motverka mäns våld mot kvinnor avfärdas med hänvisning till att sådana åtgärder är oförenliga med fundamentala straffrättsliga principer, såsom krav på legalitet, och att problemet faller utanför straffrättens syfte och gränser. Åtgärder mot mäns våld mot kvinnor framstår som politiska och som ett missbruk av straffrätten som preventivt medel mot brottsbekämpning. Hanteringen av mäns våld mot kvinnor hänvisas i stället till kriminalpolitik eller socialpolitik, inte sällan med argumentet att detta våld bekämpas mer effektivt med andra medel än straffrättsliga.³⁵

Av detta framgår med tydlighet hur våld mot kvinnor definieras i motsats till sådant våld som straffrätten är konstruerad för och förväntas hantera. Den finska juristen Kevät Nousiainen pekar ut detta som problematiskt eftersom samma höga krav för kriminalisering inte ställs i fråga om annat våld. Hon menar att det förmedlar en bild av att mäns våld mot kvinnor snarare är att betrakta som en olycka eller ett missöde än som något orätt.³⁶

---

³² Wendt Höjer, s. 85.

³³ Gunnarsson och Svensson, s. 202.

³⁴ Gunnarsson och Svensson, s. 203.

³⁵ Burman, s. 230-231. Se även Nousiainen, s. 16-17.

³⁶ Nousiainen, s. 17.

1.4 Metod & material

Uppsatsen inleds med ett kapitel om kriminalisering, där jag kort går igenom principer för kriminalisering samt hur dessa kan få inverkan på i vilken mån mäns våld mot kvinnor kan hanteras straffrättsligt. Detta kapitel grundar sig på doktrin av bland annat Nils Jareborg, Petter Asp och Magnus Ulväng, men också på en artikel av den finska juristen Johanna Niemi-Kiesiläinen.

I mitt val av metod för nästkommande kapitel har jag låtit mig inspireras av Wendt Höjers avhandling, som jag redan nämnt. När hon genomför sin undersökning delar hon in analysen i två olika delmoment eller led. Det första ledet fokuserar problemformulering och förklaringsmodeller. Hon beaktar särskilt i vilken mån våldet formuleras som generellt eller specifikt, som en social fråga eller en politisk/juridisk fråga, som ett problem eller ett icke-problem. Hon uppmärksammar också om våldets orsaker förknippas med samhälle, individ eller kön. Analysens andra led kan kort sagt sägas syfta till att få en förståelse av resultaten av den första delen genom att sätta dem i ett sammanhang. I detta fall handlar det om att relatera problemformulering och förklaringsmodeller till könsmaktsordningen; att se i vilken mån denna därigenom upprätthålls eller utmanas.³⁷

Min undersökning liknar Wendt Höjers på så sätt att även jag kommer att fokusera problemformulering, som ett första led. I denna del har jag naturligt nog valt att undersöka förarbetena till lagstiftningarna olaga förföljelse och grov kvinnofridskränkning. Kapitlet om olaga förföljelse inleds emellertid med en sammanfattning av Brå:s rapport om stalkning, för att ge en bakgrund till införandet av det nya brottet.

Jag kommer i genomgången av förarbetena för det första att titta särskilt på hur företeelserna stalkning och våld mot kvinnor beskrivs som problem; varför har man valt att starta utredningarna? I detta ligger att se vilka orsaker som anges till problemen och i vilken mån dessa orsaker hänförs till strukturer eller individer. Jag kommer också att, i

---

³⁷ Wendt Höjer, s. 46-49.

likhet med Wendt Höjer, uppmärksamma i vilken utsträckning våldet beskrivs som generellt/allmängiltigt respektive specifikt/särskilt.

Dessutom ska jag undersöka vilka förslag på åtgärder som ges. Fokus kommer i denna del att ligga på de föreslagna nya bestämmelserna kvinnofridskränkning respektive olaga förföljelse och hur man har motiverat dels införandet av dem, dels deras utformning. Jag avser här valet att införa ett nytt brott utan att formulera ett nytt straffbud eller utöka det straffbara området.

Som ett led i undersökningen av åtgärderna mot våldet kommer jag även att, i ett senare kapitel, se på vilket sätt kontextualisering görs i rättstillämpningen av de studerade brotten. Ett grundläggande syfte med införandet av dessa brott var att kunna ta hänsyn till att gärningarna utförs som led i en upprepad kränkning. Jag ska med andra ord se hur domstolarna gör denna helhetsbedömning av målsägandens situation. I urvalet av rättsfall fick antalet HD-domar vara avgörande. Jag undersöker således samtliga de fridskränkingsfall som behandlats i HD, det vill säga fem stycken, och har valt ut lika många fall avseende olaga förföljelse. Ett av dessa är ett HD-avgörande (det enda), ett är upptaget i Rättsfall från hovrätterna (RH), och övriga tre har valts ut då de lyfts fram som intressanta i artikeln "En kort studie om brottet olaga förföljelse" av Nicolina Persson och Ashik Zaman.

I analysdelen kommer jag slutligen att belysa de svårigheter att i straffrätten inlemma företeelser relaterade till mäns våld mot kvinnor som framkommit tidigare i arbetet. Även i denna del har jag använt mig av Wendt Höjers avhandling, men också av Monica Burmans avhandling *Straffrätt och mäns våld mot kvinnor* från 2007, samt andra texter som berör straffrätt och kön. Dessutom kommer jag att återkoppla till det inledande kapitlet om kriminalisering.

1.5 Disposition och avgränsningar

Framställningen inleds med ett kapitel om straffrättsliga möjligheter att hantera det våld som utövas av män och mot kvinnor. Detta avsnitt innefattar dels två mer allmänna och kortfattade avsnitt om principer för kriminalisering; när man kan och bör

kriminalisera, dels ett avsnitt som behandlar möjligheter att lagstifta mot mäns våld mot kvinnor och vilka svårigheter som kan uppstå. I denna andra del lyfts några kritiska röster om den konflikt som tycks uppstå mellan å ena sidan krav på rättssäkerhet, å andra sidan skydd för våldsutsatta kvinnor.

I det därpå följande kapitlet behandlas lagstiftningsprocessen till införandet av brottet olaga förföljelse. Denna redogörs för i kronologisk ordning, det vill säga först presenteras bakgrunden till att en utredning kom att inledas, därefter återges relevanta delar ur betänkandet och sist avhandlas propositionen. Lagstiftningsprocessen inför kvinnofridsbrottet behandlas på motsvarande sätt i kapitel tre. Texterna som behandlar lagstiftningsprocesserna är inte avsedda att vara heltäckande utan redogör för utvalda delar av förarbetena som har bedömts vara relevanta i förhållande till uppsatsens frågeställningar. De kommer således att fokusera det sätt på vilket man behandlar problemet mäns våld mot kvinnor; med vilka termer det beskrivs och vilka lösningar som föreslås. Eftersom det är brottskonstruktionerna olaga förföljelse respektive grov kvinnofridskränkning som står i centrum för min undersökning är det alltså förarbetenas resonemang kring dessa som kommer att redogöras för. Övriga förslag till åtgärder som behandlas i förarbetena kommer att återges endast i den mån de är relevanta för de två undersökta straffbudens lagtekniska konstruktion.

Avslutningsvis diskuteras undersökningsdelens resultat med hjälp av det genusrättsvetenskapliga angreppssätt som redogjorts för i teoridelen.

2 Kriminalisering och mäns våld mot kvinnor

2.1 Principer för kriminalisering

Petter Asp och Magnus Ulväng separerar frågorna: *när bör kriminalisering ske?* och *hur bör kriminalisering ske?*³⁸ Under denna rubrik behandlas kort den första frågan. Det mest generella syftet med kriminalisering av handlingar är allmänprevention, det vill säga en form av social kontroll av samhällsmedborgarnas beteenden genom hot om straff. Allmänpreventionen består inte bara i avskräckning; tanken är att samhällsmedborgarna ska internalisera de straffrättsliga normerna. Angående ifrågasättande av straffrättens allmänpreventiva effekt, skriver Nils Jareborg att sådana tveksamheter inte ger skäl att frångå allmänpreventionen som grundläggande princip för kriminalisering: "Har man ett straffsystem av den typ som funnits i Europa i knappt tvåhundra år – så länge legalitetsprincipen har respekterats – är det omöjligt att 'avskaffa' allmänpreventionen som bärande idé. Allmänpreventionen är begreppsligt inbyggd i systemet, eftersom dettas grund är det villkorade hotet om straff."³⁹

Asp och Ulväng betonar att kriminalisering endast är en av flera alternativa möjligheter att utöva social kontroll, och dessutom en mycket ingripande sådan.⁴⁰ I nordisk rättstradition, inom den så kallade nyklassicismen, råder generellt skepsis mot kriminalrätt som bot på sociala problem. Det anses att sociala problem i största möjliga mån ska lösas genom sociala åtgärder och att kriminalisering endast bör ske som en sista utväg.⁴¹ Denna princip kallas *ultima ratio*. Asp och Ulväng påpekar dock att denna princip ofta frångås, bland annat i fråga om bötesbrott, eftersom utdömande av straff i sådana fall är ett förhållandevis okomplicerat sätt för staten att utöva social kontroll.⁴²

Eftersom utgångspunkten är att kriminalisering ska ske i undantagsfall, finns det en rad krav som brukar uppställas för att en kriminalisering ska anses vara motiverad. För det

---

³⁸ Jfr avsnitt 1.5.4 respektive 1.5.5 i Asp och Ulväng.

³⁹ Jareborg, s. 137-138.

⁴⁰ Asp och Ulväng, s. 47-48.

⁴¹ Niemi-Kiesiläinen (2001), s. 298.

⁴² Asp och Ulväng, s. 48.

första ska det finnas ett värde eller intresse att skydda; ett så kallat skyddsintresse. Det kan röra sig om liv, frihet eller egendom, men också om allmän ordning och demokrati. För det andra ska kriminaliseringen röra en gärningstyp som i sig utgör en så pass grov kränkning av skyddsintresset att den är att betrakta som straffvärd. I annat fall kan det vara tillräckligt med andra typer av åtgärder än straffrättsliga för att värna skyddsintresset. Dessutom bör en kriminalisering av gärningstypen förväntas uppnå ett visst mått av effektivitet.⁴³

Jareborg talar angående straffrättspolitik också om vad han kallar för den defensiva modellen. Denna modell syftar till att *"skydda enskilda människor mot maktmissbruk, både mot missbruk av statlig makt, överdriven repression i såväl lagliga som olagliga former, och mot missbruk av informell makt (privatjustis)"*⁴⁴. Den defensiva modellen får genomslag i bland annat principer om kriminalisering, rättssäkerhet och påföljdsbestämning. Jareborg skiljer på den defensiva modellen och den klassiska straffrätten (även kallad nyklassicism av andra författare) i avseendet att den klassiska straffrätten snarast hänför sig till en epok medan han med den defensiva modellen avser ideologiska aspekter.⁴⁵

2.2 Rättssäkerhet och legalitet

Under denna rubrik behandlas hur kriminalisering bör ske. Principer om rättssäkerhet och legalitet ska vara vägledande för kriminalisering.⁴⁶ Med termen rättssäkerhet avses enligt Nils Jareborg att den enskilde medborgaren skyddas mot statens legala maktutövning. Individens rätt till liv, hälsa, frihet, egendom och självbestämmande ska värnas. Legalitet kan beskrivas som en aspekt av rättssäkerhet. Jareborg definierar straffrättens legalitetsprincip som kravet att rättsliga beslut ska ha stöd i lag, och han beskriver denna princip som ett bland andra medel i strävan mot rättssäkerhet. Han betonar dock att detta inte innebär att legalitet går att likställa med rättssäkerhet eller att rättssäkerheten garanteras enbart genom existensen av legalitetsprincipen.⁴⁷

---

⁴³ Asp och Ulväng, s. 47-48.

⁴⁴ Jareborg (1995), s. 24.

⁴⁵ Jareborg (1995), s. 22-24.

⁴⁶ Asp och Ulväng, s. 62.

⁴⁷ Jareborg (1992), s. 81-82.

Jareborg talar om fyra rättssäkerhetsaspekter i förhållande till legalitetsprincipen: krav på lagstöd, analogiförbud, retroaktivitetsförbud och obestämdhetsförbud. Obestämdhetsförbudet får konsekvenser på lagstiftningsnivå på så sätt att de bestämmelser som utfärdas inte får vara alltför obestämda vad gäller ansvarsfrågan.⁴⁸ När det i de förarbeten jag har undersökt talas om att legalitetsprincipen uppställer hinder mot alltför otydligt avgränsade brottskonstruktioner, är det således legalitetsprincipens obestämdhetsförbud som avses.

Legalitetsprincipen syftar alltså till att garantera enskilda individer rättssäkerhet vid utövandet av makt från statens sida. Det är också förhållandet mellan staten och gärningssubjektet som står i fokus för själva straffrätten. Enligt Kerstin Berglund kan man emellertid se en tendens till ett ökat uppmärksammande av brottsoffer (gärningsobjekt) och dessas rätt till statligt skydd mot andra samhällsmedborgare. Detta brukar i sin tur benämnas rättsskydd, och tillförsäkras genom det straffrättsliga systemet i sig.⁴⁹

Jareborg diskuterar även den regelbundet uppmärksammande motsättningen mellan effektivitet och rättssäkerhet och hävdar att en sådan bild av situationen är missvisande, särskilt om effektiviteten består i ett ökat antal fällande domar. Han nämner som exempel att sänkta beviskrav med all sannolikhet torde leda till fler fällande domar, men att det då inte finns någon garanti för att de personer som döms till straffansvar är skyldiga till det de åtalats för.⁵⁰

2.3 Kriminalisering som åtgärd mot könsrelaterat våld⁵¹

Att kriminalisering är ett medel för staten att utöva social kontroll över medborgarna medför att straffrätten till stor del kommer att röra relationen mellan stat och gärningssubjekt. Rättssäkerhetsprinciper fyller en funktion i att skydda den som står anklagad för ett brott, men som Kerstin Berglund påpekar finns inte samma "uttalade

---

⁴⁸ Jareborg (1992), s. 93-94.

⁴⁹ Berglund, s. 47, s. 83.

⁵⁰ Jareborg (1992), s. 91.

⁵¹ Begreppet "könsrelaterat våld" används i uppsatsen synonymt med begreppet "mäns våld mot kvinnor".

och systematiskt ordnade rättsprinciper till skydd för offrens intressen i rättssystemet”⁵². De flesta som åtalas för brott är män, medan kvinnor sällan syns i straffrättsliga sammanhang och då främst uppträder som brottsoffer. Ulrika Andersson konstaterar att straffrätten således är bekönad, eftersom den i huvudsak syftar till att ge de åtalade (männen) en rättssäker behandling.⁵³

Monica Burman visar i sin avhandling hur det i straffrättsliga sammanhang ofta visat sig ogörligt att genomföra reformer för våldsutsatta kvinnor, med hänsyn till rättssäkerhetsaspekter. Hon menar att det framstår som att det föreligger en motsättning mellan skydd för våldsutsatta kvinnor å ena sidan och legalitet å andra sidan, och att detta förhållande är problematiskt: ”Dikotomin mellan effektivitet och legalitet tycks återkommande producera en bild av våldsutsatta kvinnors intressen och rättigheter som ett hot mot en straffrätt som kan skydda presumtiva gärningsmäns rättsäkerhetsintressen.”⁵⁴.

Juristen Johanna Niemi-Kiesiläinen menar att det i den nyklassiska straffrättstradition som har fått genomslag i de nordiska länderna råder en motsättning mellan å ena sidan en tro på kriminalisering som metod för social kontroll, å andra sidan en misstro mot frihetsberövande som effektivt medel mot brottslighet. Enligt Jareborgs synsätt är det emellertid nödvändigt att se på kriminalisering respektive utdömande och verkställande av straff som separata företeelser. På så sätt är det också möjligt att sätta tilltro till kriminaliseringens förmåga till prevention och samtidigt hysa åsikten att utdömande och verkställande av straff inte kan rättfärdigas med argument om allmänprevention.⁵⁵

I Niemi-Kiesiläinens mening kan dock detta klivna förhållningssätt vara en förklaring till det motstånd som har funnits i Finland mot att åtala mot våld i hemmet och sexualbrott. I Finland, liksom i Sverige⁵⁶, föll misshandel på enskild plats länge inte under allmänt åtal, och för åtal mot våldtäkt krävdes anmälan av brottsoffret. Den eventuella risken att detta kunde ha negativ effekt på den allmänpreventiva funktionen

---

⁵² Berglund, s. 82.

⁵³ Andersson (2004), s. 14-15.

⁵⁴ Burman, s. 411.

⁵⁵ Jareborg (1995), s. 20-21.

⁵⁶ I Sverige genomfördes motsvarande åtalsreform 1982, se Berggren m.fl., kommentaren till 3 kap. 5 § BrB under rubriken Förhållandet mellan misshandel och kroppsgaga.

hos lagstiftningen problematiserades inte. Niemi-Kiesiläinen hävdar att det ligger i linje med uppfattningen att det är kriminaliseringen i sig och inte straffet som får konsekvenser för brottspreventionen:

If general prevention follows from the fact that assault and rape are forbidden in the Criminal Code and that the criminal justice system is generally (regarding to other crimes) effective, logically, it does not matter if certain types of violent acts are rarely prosecuted and seldom result in convictions.⁵⁷

Beträffande våldtäkt inom äktenskap, som i Finland kriminaliserades först 1994⁵⁸, fördes ett något annorlunda resonemang från motståndarna till en sådan reform då ämnet debatterades på 1970-talet. Det hävdades bland annat att en kriminalisering inte var nödvändig eftersom den typen av övergrepp ansågs vara ovanliga, att brotten skulle vara alltför svåra att bevisa, att lagstiftningen kunde komma att utnyttjas av hustrurna som utpressning och att straffrätten inte var ett lämpligt medel för att reglera förhållandet mellan makar. Det ansågs med andra ord inte alls föreligga ett behov av allmänprevention.⁵⁹

Niemi-Kiesiläinen framhåller att en sådan hållning inte är konsekvent i förhållande till hur lagstiftaren har valt att hantera andra typer av problematik, till exempel narkotika- och trafikbrott. I dessa fall har särskilt avseende fästs vid upptäckt och åtal av överträdelse. Dessutom ställs i dessa fall lägre krav på att skada verkligen orsakats genom beteendet; det kan vara tillräckligt att det föreligger en fara eller en risk för skada. Kriminalisering i dessa fall förutsätter någon form av kontroll för att överhuvudtaget kunna få preventiv verkan.⁶⁰

Straffrättaren Claes Lernestedt diskuterar särskilt de förslag till kriminalisering av självständigt icke straffbara gärningar som framförts beträffande brott mot kvinnofrid och stalkning, i förhållande till krav på legalitet och förutsebarhet. Han motsätter sig inte kontextualiseringar i straffrätten som princip, men anser att en kriminalisering av "det sammanlagda trycket"⁶¹ mot brottsoffret innebär en alltför långtgående

---

⁵⁷ Niemi-Kiesiläinen (2001), s. 299.

⁵⁸ I Sverige kriminaliserades våldtäkt inom äktenskap i och med Brottsbalkens tillkomst 1962, se Berggren m.fl., kommentaren till 6 kap. BrB under rubriken Inledning.

⁵⁹ Niemi-Kiesiläinen (2001), s. 299.

⁶⁰ Niemi-Kiesiläinen (2001), s. 299.

⁶¹ Lernestedt, s. 146.

kontextualisering. Han uttrycker det som att "gärningar [bör] ge kontext, inte tvärtom"⁶².

Lernestedt påpekar emellertid också att det mot åsikten att en sådan kriminalisering står i strid med legalitetsprincipen går att invända att inte heller straffbud som ofredande i 4:7 BrB eller förargelseväckande beteende i 16:16 BrB är särskilt väl preciserade. Mot en sådan invändning anför Lernestedt för det första att detta förhållande inte kan användas som skäl att införa ytterligare en oklart avgränsad bestämmelse. Dessutom menar han att det finns en viktig skillnad mellan till exempel ofredande och kvinnofridskränkning/stalkning i det att de senare rör en varaktig relation mellan två parter. När denna ska bedömas finns det enligt Lernestedt en sannolikhet för att även bagatellartade händelser tas i beaktande som en del av det brottsliga beteendet, på ett sätt som inte riskeras i ofredandefall.⁶³

Lernestedt tillägger slutligen att det finns anledning att fråga sig varför så stark kritik riktats mot just kvinnofridsreformen i detta avseende, och resonerar själv på följande sätt: "Det är svårt att tro något annat än att kritikens intensitet också i någon utsträckning har berott på de ideologiska överväganden (inklusive sådana relaterade till kön) som ligger bakom förslaget."⁶⁴.

---

⁶² Lernestedt, s. 146.

⁶³ Lernestedt, s. 148.

⁶⁴ Lernestedt, s. 148.

3 Stalkning och olaga förföljelse

3.1 Bakgrund: Brå:s rapport *Stalkning i Sverige*

På uppdrag av regeringen undersökte Brå omfattningen av stalkning i Sverige och vilka uttryck sådan förföljelse tar sig. Resultatet redovisades år 2006 i rapporten *Stalkning i Sverige*. Rapporten grundar sig både på utländska studier och på Brå:s egen telefonundersökning. I Brå:s undersökning användes en definition av stalkning som "upprepade trakasserier av en och samma person"⁶⁵, och det kunde konstateras att en stor del av de som uppgav sig ha utsatts för sådan förföljelse var kvinnor. I en amerikansk studie var andelen 80 %, i en brittisk studie två tredjedelar⁶⁶, och i Brå:s telefonundersökning var motsvarande andel tre fjärdedelar.⁶⁷ Av de utländska studierna framgår att gärningspersonerna till största delen utgörs av män.⁶⁸ Samtliga studier visar också att i en majoritet av fallen är offret på ett eller annat sätt bekant med gärningspersonen, och enligt Brå:s undersökning är trakasserierna värre ju närmare relationen mellan offer och gärningsperson är.⁶⁹

När Brå sammanfattar vad som framkommit i deras studie av hur stalkning i Sverige yttrar sig, konstaterar de att en stor grupp av de som drabbas är kvinnor som utsätts för systematiska kränkningar, trakasserier, hot och våld av män som de tidigare haft en relation med. "Det är en stark bild av psykisk terror som framträder"⁷⁰, skriver Brå och syftar både på statistiken och på de utsagor kvinnor gett i intervjuerna. Samtidigt betonas det i rapporten att en inte oansenlig grupp av de som utsätts för stalkning inte har haft någon relation med gärningspersonen. Ytterligare några utsatta är inte ens bekanta med stalkaren. I och med att ett fall av det som i rapporten betecknats som stalkning kan skilja sig så mycket från ett annat avseende gärningsperson, offer och karaktären på förföljelsen, ifrågasätter Brå nyttan av att samla dessa fall under ett och samma namn. Man menar på att detta försvårar en analys av vad som krävs för att få

---

⁶⁵ Brå Rapport 2006:3, s. 7.

⁶⁶ Brå Rapport 2006:3, s. 24.

⁶⁷ Brå Rapport 2006:3, s. 29.

⁶⁸ Brå Rapport 2006:3, s. 24.

⁶⁹ Brå Rapport 2006:3, s. 6-7.

⁷⁰ Brå Rapport 2006:3, s. 10.

bukt med problemen. Brå föreslår som bot på detta att man kan försöka snäva in begreppet stalkning, t.ex. genom att det bara skulle innefatta sådana gärningar som utförs av en för offret okänd gärningsperson, eller genom att det krävs att offret blivit påtagligt skrämt.⁷¹

Brå lämnar i rapporten inga konkreta förslag på lagstiftningsåtgärder mot problemet stalkning, däremot belyses vissa aspekter av problemet som anses vara angelägna att beakta vid en framtida översyn av straffbestämmelserna. Det rör sig framförallt om två saker: dels att de brott som fanns vid tiden inte tog hänsyn till om de otillåtna gärningarna utfördes upprepat och systematiskt, dels att många beteenden som betecknas som stalkning inte är kriminaliserade, trots att de för offret kan upplevas som mycket obehagliga. Angående en eventuell utvidgning av det straffbara området tillägger Brå emellertid att när ett liknande förslag framfördes av Kvinnovåldskommissionen avslogs detta i propositionen med hänvisning till legalitetsprincipen (förslaget rörde kriminalisering av psykisk misshandel i vissa fall, se nedan avsnitt 4.2.2).⁷²

3.2 SOU 2008:81 *Stalkning – ett allvarligt brott*

3.2.1 Problemformulering

Samma år som Brå-rapporten presenterats (2006) tillsattes en statlig utredning med uppdrag att undersöka lämpliga åtgärder för att skydda personer som utsätts för systematisk förföljelse.⁷³ Den problemformulering som används av utredningen för att beskriva företeelsen stalkning bygger till stor del på Brå:s rapport. Man konstaterar att ett ansevärt antal människor i Sverige utsätts för förföljelser, att två tredjedelar av de som utsätts är bekanta med gärningspersonen och att förföljelserna tenderar att vara allvarligare ju närmare relationen mellan offer och gärningsperson är.⁷⁴

---

⁷¹ Brå Rapport 2006:3, s. 10-12.

⁷² Brå Rapport 2006:3, s. 12-14.

⁷³ SOU 2008:81, s. 16.

⁷⁴ SOU 2008:81, s. 15.

Av sammanfattningen som inleder utredningen framgår emellertid inte med samma tydlighet som i Brå:s rapport hur stor del av de drabbade som är kvinnor. Att företeelsen stalkning när den definieras som en systematisk förföljelse ofta sammanfaller med mäns våld mot kvinnor framgår i stället på andra sätt. Under rubriken "överväganden och förslag" skriver utredningen till exempel: "Det pågår redan ett omfattande arbete i Sverige med anknytning till de frågor som utredningen har behandlat. En del insatser finns beskrivna i regeringens Handlingsplan för att bekämpa mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer (Skr. 2007/08:39)."⁷⁵

I konsekvensbeskrivningen nämns dessutom ökad jämställdhet som en förväntad positiv följd av en ändrad lagstiftning genom att mäns våld mot kvinnor kan minska, och att detta gynnar även barn.⁷⁶ Vid en genomgång av endast utredningens sammanfattning får man med andra ord inte intryck av att mäns våld mot kvinnor utgör en *orsak* till stalkningens omfattning. Att kvinnor drabbas i hög utsträckning framgår endast implicit och framställs som ett av flera problem som man hoppas komma tillrätta med.

Längre fram i utredningen nämns oftare kvinnors speciella utsatthet, men det utgör fortfarande inte någon utgångspunkt. Det betonas samtidigt att det finns "flera andra utsatta grupper"⁷⁷ som utsätts för stalkning "även om den största delen av dem som förföljs är kvinnor som trakasseras av tidigare partners"⁷⁸. Längre fram i utredningen presenteras ett resultat från en undersökning av polisen i Kalmar och Stockholm som visar att 76 % av de som anmält stalkningsfall varit kvinnor som förföljts av män som de tidigare haft en nära relation med. Utredningen menar att detta visar på att stalkningsproblematiken i stora delar sammanfaller med våld i nära relationer, men erinrar i nästa mening om att andelen stalkningsoffer som trakasseras av tidigare partners i Brå:s undersökning endast uppgick till en fjärdedel. Det antas därför i utredningen att polisens undersökning kan vara missvisande på grund av ett större bortfall i andra kategorier av drabbade är större.⁷⁹ Andra kategorier av drabbade kan

---

⁷⁵ SOU 2008:81, s. 16.

⁷⁶ SOU 2008:81, s. 24.

⁷⁷ SOU 2008:81, s. 61.

⁷⁸ SOU 2008:81, s. 61.

⁷⁹ SOU 2008:81, s. 66.

enligt utredningen exempelvis vara vittnen i brottmål, förtroendevalda politiker, personer som utsätts för hot från släktingar (hedersrelaterade hot nämns som exempel), studenter och kändisar.⁸⁰

Ett tydligare kvinnoperspektiv anser jag antas i följande mening: "Stalkning som följer efter det att en kvinna har lämnat en våldsam partner innebär självfallet att kvinnan inte kan återhämta sig psykiskt och bygga upp en nödvändig trygghet kring sig själv och sina eventuella barn."⁸¹ Även detta konstaterande följs dock av ett påpekande om att också andra drabbade än de som trakasseras av tidigare partners är rädda.⁸²

När utredningen sedan behandlar de som förföljer, stalkarna, uppges de vara annorlunda från våldsbrottslingar i allmänhet dels genom att de är äldre, mer utbildade och har bättre ekonomi, dels genom att de oftare är kvinnor (20 % av stalkarna är kvinnor). Samtidigt beskrivs stalkarna som märkliga enstöringar som har svårt att hantera sociala sammanhang. Somliga är också missbrukare, några drivs av hämnd och ytterligare en grupp har allvarigare psykiska problem.⁸³

Stalkning framställs sammantaget som något som måste tas på allvar eftersom det drabbar ett stort antal människor som far mycket illa av det. Det framhävs att problemet inte, som det kan framstå i media, begränsar sig till förföljelse av offentliga personer utan att det drabbar en "bred allmänhet"⁸⁴ och att det "finns i hela samhället"⁸⁵. Man skriver även att "problemet med systematiserad förföljelse och trakasserier är omfattande i Sverige"⁸⁶.

3.2.2 Förslag till åtgärder

Den del av utredningen som presenterar överväganden och förslag inleds med vad man har valt att kalla för allmänna utgångspunkter. Detta avsnitt behandlar överhuvudtaget

---

⁸⁰ SOU 2008:81, s. 61.

⁸¹ SOU 2008:81, s. 67.

⁸² SOU 2008:81, s. 67.

⁸³ SOU 2008:81, s. 68.

⁸⁴ SOU 2008:81, s. 117.

⁸⁵ SOU 2008:81, s. 117.

⁸⁶ SOU 2008:81, s. 127.

inte kvinnor som utsätts för trakasserier från tidigare partners, utan riktar in sig på polisens personsäkerhetsarbete (rörande vittnen och andra bevispersoner i brottmålsrättegångar), skydd för förtroendevalda och arbetsgivarens ansvar när en anställd utsätts för förföljelse.⁸⁷ När utredningen sedan övergår till att behandla konkreta förslag till åtgärder börjar man med att konstatera att de som faller offer för stalkning kan drabbas på många olika sätt: psykiskt, socialt och ekonomiskt. För att få bukt med problemet krävs enligt utredningen dels nya bestämmelser, dels en förbättring av befintliga bestämmelser.⁸⁸ Jag kommer nedan att koncentrera mig på de resonemang som så småningom kom att leda fram till införandet av brottet olaga förföljelse.

Något som identifieras som ett problem är att den nuvarande lagstiftningen inte tar hänsyn till det faktum att stalkning utgörs av en rad upprepade kränkningar. Att den utsatte på grund av detta befinner sig i en särskilt svår situation belyses inte; i stället straffas gärningspersonen för de enskilda förseelserna, vilka dessutom ofta har låga straffvärden.⁸⁹ Ett annat problem som nämns är att de handlingar som utgör förföljelsen inte i när uppgår till vad som i dagsläget är kriminaliserat. I dessa fall rör det sig ofta om att beteendet inte når upp till gränsen för ofredande. Utredningen ger några exempel:

En sådan typ av handlande kan vara att en man, som har dömts till fängelse för någon form av övergrepp mot en kvinna, återkommande uppehåller sig omedelbart intill kvinnans arbetsplats eller bostad. Ett annat exempel är att en person i trakasserings syfte följer efter en annan person, t.ex. på vägen mellan bostaden och arbetsplatsen. Ett tredje exempel är när någon skickar en försändelse, ett vykort eller brev, med ett meddelande som t.ex. visar för personen som har mottagit försändelsen att denne har varit övervakad av någon vid ett särskilt tillfälle på en angiven plats och tid.⁹⁰

Trots att dessa beteenden alltså inte kan komma åt med befintliga straffbud betraktas de av utredningen som allvarliga och klandervärda då de "[s]ett i sitt sammanhang drabbar [...] brottsoffren på ett allvarligt sätt"⁹¹ och "av den förföljda upplevs som synnerligen påfrestande"⁹².

---

⁸⁷ SOU 2008:81, s. 87.

⁸⁸ SOU 2008:81, s. 93.

⁸⁹ SOU 2008:81, s. 97.

⁹⁰ SOU 2008:81, s. 121.

⁹¹ SOU 2008:81, s. 98.

⁹² SOU 2008:81, s. 121.

I utredningen konstateras emellertid också att många av de beteenden som utgör stalkning redan i nuläget är kriminaliserade som misshandel, olaga tvång, grov fridskränkning/kvinnofridskränkning, olaga hot, hemfridsbrott, ofredande, förtal, förolämpning, sexuellt ofredande, skadegörelse, hot eller våld mot tjänsteman, förgripelse mot tjänsteman, övergrepp i rättsak och/eller överträdelse av besöksförbud.⁹³ Utredningen framhåller samtidigt att man med dessa bestämmelser inte belyser förföljelsens karaktär som en pågående process liknande den som kvinnor med våldsutövande och kontrollerande partners utsätts för. Övergreppen normaliseras och blir för offren svåra att peka ut som enskilda händelser. Utredningen ser detta som ett skäl att införa en bestämmelse mot stalkning som på samma sätt som fridskränkingsbrottet tar sikte på systematiskt utövat våld.⁹⁴

När det kommer till utformningen av en sådan bestämmelse anser utredningen att det inte finns tillräckliga skäl att utvidga det straffbara området, trots att det tidigare framställts som ett problem att många av de gärningar som ingår i förföljelsen inte går att komma åt straffrättsligt. I stället föreslår man att bestämmelsen ska vara konstruerad på samma sätt som fridskränkingsbrottet, dvs. att man i en paragraf hänvisar till ett antal befintliga straffbud som om de utförs som ett led i en systematisk förföljelse leder till ett högre straff än om dessa gärningar bedömts var för sig.⁹⁵

Anledningen till denna ståndpunkt är uppfattningen att en bestämmelse som bygger på att stalkarens beteende bedöms som en enda gärning skulle få en oklar avgränsning, och därmed stå i strid med den straffrättsliga legalitetsprincipen. Det skulle vara svårt för en enskild att förutse när handlingar som var för sig är tillåtna övergår till att bli kriminella genom att de anses utgöra ett led i en upprepad kränkning. Som stöd för denna uppfattning erinrar utredningen om kvinnofridsutredningen och pekar på att denna innehöll ett förslag om att kriminalisera handlingar som inte var för sig var straffbara, om de utfördes som ett led i en systematisk kränkning. Vid detta tillfälle hade regeringen avvisat förslaget med hänvisning till just legalitetsprincipen (mer om detta senare under avsnitt 4.2.2). Det uttrycks i utredningen också en oro för att en utökning av det

---

⁹³ SOU 2008:81, s. 102-113.

⁹⁴ SOU 2008:81, s. 116.

⁹⁵ SOU 2008:81, s. 123.

straffbara området kan komma att stå i konflikt med yttrandefriheten i fall då offret för stalkningen är en förtroendevald.⁹⁶

För att inte lämna utan avseende det faktum att en viktig brist i det befintliga systemet är svårigheterna att komma åt stalkningsbeteenden som inte redan omfattas av kriminalisering påpekas att förföljelse som inte når upp till brott kan läggas till grund för meddelande av besöksförbud.⁹⁷ Denna möjlighet ska enligt gällande praxis vid tiden för utredningen användas restriktivt, men utredningen föreslår att detta krav luckras upp.⁹⁸ Kravet på att det ska föreligga en "påtaglig risk för brott" föreslås också ersättas av en allmän proportionalitetsbedömning av behovet av skydd hos den utsatte kontra ingripandet mot den som förbudet avses gälla. När lagen (1988:688) om besöksförbud först infördes var avsikten främst att erbjuda skydd åt kvinnor som trakasseras eller misshandlas av före detta partners. Utredningen påpekar dock att även andra som förföljs kan skyddas med hjälp av besöksförbud.⁹⁹ En överträdelse av besöksförbudet föreslås i sin tur kunna läggas till grund för det nya brottet olaga förföljelse.¹⁰⁰

I utredningen diskuteras också andra möjligheter att lagstifta mot stalkning än att införa ett nytt brott med kvinnofridsbrottet som modell. Man nämner möjlighet till straffskärpning vid systematisk förföljelse genom ett tillägg i 29 kap. BrB, slopande av närståendekravet för fridskränkning och möjlighet att döma för grovt ofredande. Inget av dessa alternativ anses emellertid tillfredsställande. Den främsta invändningen mot dessa förslag är att de inte tillräckligt uppmärksammar det att förföljelsen är systematiserad och därför inte i önskvärd utsträckning markerar samhällets ställningstagande mot stalkning.¹⁰¹

---

⁹⁶ SOU 2008:81, s. 122-123.

⁹⁷ SOU 2008:81, s. 123.

⁹⁸ SOU 2008:81, s. 150-152.

⁹⁹ SOU 2008:81, s. 139.

¹⁰⁰ SOU 2008:81, s. 132.

¹⁰¹ SOU 2008:81, s. 124-127.

3.3 Prop. 2010/11:45 *Förbättrat skydd mot stalkning*

3.3.1 Problemformulering

I propositionens allmänna utgångspunkter uttalas att det viktigt att öka tryggheten i samhället och att det är en förutsättning för åtnjutandet av mänskliga rättigheter att man slipper utsättas för våld, hot och trakasserier.¹⁰² Problematiken kring våld i nära relationer tar en tydligare plats i propositionen än i utredningen och man konstaterar att detta våld främst utövas av män och mot kvinnor. Stalkning sätts i högre grad i samband med denna problematik.

Samtidigt inleds avsnittet om våld i nära relationer med meningen: "Våld och hot är ett problem för samhället oavsett vem som är gärningsman eller brottsoffer."¹⁰³, vilket antyder att det finns anledning att särskilt betona ämnets angelägenhet när man talar om mäns våld mot kvinnor. Detta avsnitt framhåller även att våld i nära relationer också drabbar barn: "Genom att tidigt upptäcka och tydligt ingripa mot det våld som finns i nära relationer förebygger samhället att även barn och unga far illa eller utvecklas i en negativ riktning."¹⁰⁴. Andra grupper av drabbade än kvinnor som behandlats i utredningen, bland annat vittnen och förtroendevalda, omnämns överhuvudtaget inte särskilt i de allmänna utgångspunkterna.¹⁰⁵

Vad gäller de handlingar och beteenden som utgör stalkning sägs att dessa i de flesta fall är straffbara enligt rådande ordning i form av misshandel, olaga hot eller ofredande, men att det också förekommer att handlingarna inte når upp till en straffbar nivå. Vad som framstår som mer problematiskt är dock att det inte inom ramen för gällande rätt är möjligt att ta tillbörlig hänsyn till den ytterligare kränkning och påfrestning som följer av att trakasserierna är upprepade och systematiska. Man menar att fridskränkingsbrotten är ett steg i rätt riktning för att uppmärksamma allvaret i systematiska kränkningar, men att de inte är tillräckliga eftersom de endast omfattar

---

¹⁰² Prop. 2010/11:45, s. 30-32.

¹⁰³ Prop. 2010/11:45, s. 32.

¹⁰⁴ Prop. 2010/11:45, s. 32.

¹⁰⁵ Jfr prop. 2010/11:45, s. 30-36.

sådana fall där gärningspersonen är en närstående och där de aktuella gärningarna är ägnade att skada offrets självkänsla.¹⁰⁶

3.3.2 Förslag till åtgärder

Regeringen menar att det finns anledning att införa en ny straffbestämmelse i syfte att beivra stalkning, och motiverar detta med att det är viktigt att visa att samhället ser allvarligt på den här typen av beteenden. Den nya straffbestämmelsen ska komma att fylla en funktion i att höja straffnivån så att den som man ser det motsvarar allvaret i brottsligheten. Angående en eventuell utvidgning av det straffbara området för att kunna beakta även viss psykisk påverkan, är regeringen av uppfattningen att det inte finns tillräckliga skäl för detta i och med att i dag icke-straffbara gärningar kan komma åt genom utfärdande av kontaktförbud. Dessutom skulle en bestämmelse som omfattar fler beteenden bli alltför vagt avgränsad och således strida mot legalitetsprincipen. Även en majoritet av remissinstanserna är emot en utvidgning av det straffbara området.¹⁰⁷

Vad som i stället föreslås i propositionen är, precis som i utredningen, att den nya straffbestämmelsen utformas på samma sätt som fridskränkingsbrotten. På så sätt avser man åstadkomma en straffskärpning utan att det straffbara området riskerar att bli för otydligt avgränsat. Alternativet att införa en särskild straffskärpningsgrund i 29 kap. BrB avfärdas med argumentet att en sådan lösning skulle ta sikte på enskilda, särskilt allvarliga fall och därmed inte medföra den allmänna straffhöjning för stalkningsbeteenden som man i propositionen eftersträvar. Inte heller andra straffrättsliga möjligheter att hantera stalkningsproblematiken som behandlas i utredningen anses ge den önskade effekten, dvs. en markering av allvaret i brotten.¹⁰⁸

Det nya brottet föreslås få beteckningen olaga förföljelse. Med förföljelse avses dels det som framgår av den dåvarande besöksförbudslagen, det vill säga "att någon vid upprepade tillfällen på ett mycket påträngande eller annars besvärande sätt söker kontakt med en person mot dennes vilja"¹⁰⁹, dels "att någon upprepat angriper, plågar,

---

¹⁰⁶ Prop. 2010/11:45, s. 66-67.

¹⁰⁷ Prop. 2010/11:45, s. 67.

¹⁰⁸ Prop. 2010/11:45, s. 68.

¹⁰⁹ Prop. 2010/11:45, s. 72.

terroriserar eller utsätter en annan person för obehag”¹¹⁰. Dessutom ska det finnas ett uttryckligt krav i paragrafen på att förföljelsen har utgjort en upprepad kränkning av offrets integritet.¹¹¹

Trots att ett skäl att inte utvidga det straffbara området anges vara den befintliga möjligheten att komma åt icke-straffbart beteende med hjälp av kontaktförbud, vill regeringen inte sänka kraven för att meddela kontaktförbud i fall när inget brott har begåtts. Utredningens förslag var att kontaktförbudslagen inte längre skulle ange att det vid hot- och riskbedömningen särskilt skulle beaktas om brott begåtts mot den som förbudet avser att skydda. Regeringen anser dock att hänvisningen till tidigare brottslighet bör finnas kvar. Man menar att tidigare brottslighet i praktiken ändå kommer att ha en central betydelse i riskbedömningen och att det därför är att föredra att detta också framgår av lagtext. På så sätt minskar man risken för alltför skönsmässiga bedömningar.¹¹²

För att ändå utöka möjligheten att meddela kontaktförbud utan att den mot vilken förbudet avses gälla har begått brott mot den som förbudet avser att skydda föreslår man i propositionen att man i exemplifieringen av vad som ska beaktas vid riskbedömningen också nämner om den mot vilken förbudet avses gälla har begått brott mot någon annan persons liv, hälsa, frihet eller frid. Förhoppningen är att man därigenom framhåller möjligheten att meddela kontaktförbud utan att brott begåtts mot den som förbudet avser att skydda.¹¹³

---

¹¹⁰ Prop. 2010/11:45, s. 72.

¹¹¹ Prop. 2010/11:45, s. 72-73.

¹¹² Prop. 2010/11:45, s. 38-40.

¹¹³ Prop. 2010/11:45, s. 40.

4 Våld mot kvinnor och kvinnofridskränkning

4.1 SOU 1995:60 *Kvinnofrid*

4.1.1 Problemformulering

År 1993 tillsattes på uppdrag av regeringen en kommission som skulle undersöka fenomenet mäns våld mot kvinnor och ge förslag på åtgärder mot detta våld. Denna kommission kom att få namnet Kvinnovåldskommissionen, och utredningen resulterade så småningom i ett betänkande med namnet "Kvinnofrid". Redan därigenom kan anas att kvinnofridsutredningens utgångspunkter är annorlunda än de i stalkningsutredningen genom att det problem man behandlar sätts i samband kön. Efterhand framgår att det mer specifikt är relationen mellan könen som står i fokus: "Frågor som rör våld mot kvinnor har [...] ett samband med frågor om jämställdhet mellan kvinnor och män, maktfördelning mellan könen och mäns syn på kvinnor"¹¹⁴ skriver kommissionen i betänkandet. Mäns våld mot kvinnor behandlas med andra ord utifrån ett strukturellt perspektiv, vilket också tar sig uttryck i användningen av termer som "mäns överordning och kvinnors underordning"¹¹⁵.

Själva våldet sägs i betänkandet utövas nästan uteslutande i hemmet och i en nära relation, och det är både fysiskt och psykiskt till sin karaktär.¹¹⁶ Ofta är våldet upprepat och förekommer som ett led i en pågående kränkning och utgör ett latent hot. Utredningen beskriver ett scenario där mannen gradvis tar kontroll över kvinnans liv och inskränker hennes frihet under en längre tid. Till en början kan det yttra sig som en positiv uppmärksamhet riktad mot kvinnan, för att sedan övergå till ren maktutövning. Mannen är svartsjuk och försöker på olika sätt hindra kvinnan från att ha ett eget liv. Efter en tid av psykisk nedbrytning kommer den fysiska misshandeln. Utredningen betonar kvinnans särskilda utsatthet pga. den nära relationen med mannen och kallar övergreppen för tortyrliknande.¹¹⁷

---

¹¹⁴ SOU 1995:60, s. 49.

¹¹⁵ SOU 1995:60, s. 51.

¹¹⁶ SOU 1995:60, s. 51.

¹¹⁷ SOU 1995:60, s. 300.

Den speciella karaktären på våldet uppges i utredningen medföra problem vid rättstillämpningen då det ställs krav på att varje brottslig gärning ska preciseras till tid och rum. För den våldsutsatta kvinnan, som upplever övergreppen som att hela tillvaron genomsyras av våld och hot om våld, kan detta vara mycket svårt att uppfylla. Ett annat problem är att en del av de övergrepp som kvinnan har tvingats utstå inte är kriminaliserade. Det rör sig enligt utredningen om viss psykisk misshandel och diffusa hot som beskrivits i scenariot ovan; det kan t.ex. vara att förbjuda kvinnan från att träffa närstående eller ens lämna hemmet samt att lägga beslag på gemensamma ägodelar såsom telefon och nycklar. Att utsättas för dylika kränkningar är naturligtvis påfrestande, men inte desto mindre är den här typen av beteenden svåra att komma åt med lagens hjälp.¹¹⁸

Utredningen problematiserar också det faktum att flera av de brottsliga gärningar kvinnan blivit utsatt för kan vara preskriberade vid den tidpunkt hon förmår berätta om dem. Dessutom kan nödvärnsrättens konstruktion medföra bekymmer i fall av våld mot kvinnor, eftersom rätt till nödvärn förutsätter att angreppet är påbörjat eller överhängande. Kvinnors upplevelse av att hotet om våld är latent är sällan tillräcklig.¹¹⁹

Vad utredningen vill åstadkomma med ny lagstiftning på området kan sammantaget sägas vara att ta ett krafttag mot mäns våld mot kvinnor, då detta anses vara ett allvarligt samhällsproblem som i dagsläget inte i önskvärd mån kan hanteras med straffrättsliga medel.¹²⁰

4.1.2 Förslag till åtgärder

Kvinnovåldskommissionen föreslår en rad olika åtgärder mot mäns våld mot kvinnor, men jag kommer att, i linje med syfte och frågeställningar, koncentrera mig på införandet av brottet kvinnofridskränkning. Detta brott föreslås i utredningen få följande lydelse:

En som mot en närstående eller tidigare närstående kvinna använder våld eller hot om våld eller utsätter henne för annan fysisk eller psykisk påverkan, ägnad att varaktigt kränka

---

¹¹⁸ SOU 1995:60, s. 301-302.

¹¹⁹ SOU 1995:60, s. 412.

¹²⁰ SOU 1995:60, s. 53, s. 305.

kvinnans integritet och skada hennes självkänsla, döms för **kvinnofridsbrott** till fängelse i lägst ett och högst sex år.

Om en man handlar som anges i första stycket mot en annan man, eller om en kvinna handlar så mot en annan kvinna eller mot en man, döms för **fridsbrott** till straff som där anges.¹²¹

Anledningarna till att införa en ny straffbestämmelse anges vara tre och räknas upp i nedanstående ordning:

1. Att kunna ta hänsyn till sådana beteenden som inte tidigare varit kriminaliserade, såsom psykisk misshandel i form av diffusa hot och kontrollerande beteenden.
2. Att gärningar som redan är kriminaliserade kan ses som led i en pågående process och inte enbart betraktas som enskilda händelser.
3. Att gärningarna, eftersom de ingår i en varaktig kränkning, inte var och en ovillkorligen behöver preciseras till tid och rum.¹²²

Man hoppas också förbättra kvinnans situation genom att göra det nya brottet perdurerande och därigenom komma runt de svårigheter kring preskription och eventuellt också nödvärnsrätt som framkommit ovan. Beträffande nykriminaliseringen uttalar kommissionen att det finns en medvetenhet om att kriminalisering ska användas endast om det föreligger påtaglig risk för fara eller skada, andra möjligheter till åtgärder är uttömda, kriminaliseringen kan förväntas vara effektiv och proportionerlig till gärningens allvar, samt om det finns resurser att hantera en nykriminalisering. Kommissionen menar att en kriminalisering är motiverad även med hänsyn till dessa krav.¹²³

Som skäl för att frångå den i övrigt könsneutrala lagstiftningen anför Kvinnovåldskommissionen att man vill synliggöra de faktiska förhållanden som ligger till grund för bestämmelsen. Kännetecknande för detta våld är att det utövas av en man mot en närstående kvinna, och utredningens uppfattning är att den generellt sett ojämlika fördelningen av makt mellan könen är en central aspekt i förståelsen av detta våld. Med andra ord: kvinnan drabbas för att hon är kvinna. Därmed inte sagt att

---

¹²¹ SOU 1995:60, s. 410.

¹²² SOU 1995:60, s. 305.

¹²³ SOU 1995:60, s. 306.

utredningen menar att dylika kränkningar inte kan förekomma i andra fall. Därför föreslår man ett andra stycke i paragrafen som innefattar situationer som inte kan betraktas som könsrelaterade. Närståendekravet och rekvisitet "ägnad att varaktigt kränka kvinnans integritet och skada hennes självkänsla" som uppställs är också ett led i ett försök att ringa in vad som är utmärkande för den här typen av fall.¹²⁴

4.2 Prop. 1997/98:55 *Kvinnofrid*

4.2.1 Problemformulering

Även propositionen går under namnet "kvinnofrid" och talar i de allmänna utgångspunkterna om våldet som "det våld som män riktar mot kvinnor"¹²⁵, vilket i sig är att en tendens att sätta problemet i ett sammanhang. Detta görs även i högre grad i uttalandet att våldet är ett extremt exempel på den obalans som finns i maktförhållandet mellan könen.¹²⁶

Samtidigt framstår det på vissa sätt som att ojämställdheten mellan könen är något som uppstår i enskilda situationer snarare än något som genomsyrar hela samhället, vilket kan illustreras av dessa två formuleringar: dels att det "på många områden"¹²⁷ råder obalans i maktförhållandet mellan könen, dels att det är "angeläget att understryka att de flesta män inte utövar våld mot kvinnor"¹²⁸. Formuleringen att mäns våld mot kvinnor "ofta har sitt ursprung i och finner näring ur *fördomar och föreställningar om* [min kursivering] mäns överordning och kvinnors underordning"¹²⁹ ger också intryck av att könsmaktsordningen i själva verket är en fiktion och att problemet snarast består i att vissa män uppfattar sig som överordnade kvinnor. Formuleringen "föreställningar om mäns överordning och kvinnors underordning"¹³⁰ återkommer, och då som en angiven orsak till sexuella trakasserier på arbetsplatser.

---

¹²⁴ SOU 1995:60, s. 306-307.

¹²⁵ Prop. 1997/98:55, s. 20.

¹²⁶ Prop. 1997/98:55, s. 20.

¹²⁷ Prop. 1997/98:55, s. 20.

¹²⁸ Prop. 1997/98:55, s. 21.

¹²⁹ Prop. 1997/98:55, s. 21.

¹³⁰ Prop. 1997/98:55, s. 22.

Vidare sätts våld mot kvinnor i ett internationellt perspektiv; regeringen poängterar att problemet har olika omfattning i olika samhällen och att situationen i Sverige bättre än på många andra ställen. Detta nämns inte mindre än tre gånger på tre sidor.¹³¹ Dessutom talas om att trakasserier i arbetslivet kan vara könsrelaterade på så sätt att de utövas av kvinnor mot män på kvinnodominerade arbetsplatser, och alltså inte går att ses som en del av en könsmaktsordning.¹³²

Samtidigt konstaterar man att det har skett en ökning i anmälningar av mäns våld mot kvinnor och att det således är "ett allvarligt samhällsproblem"¹³³. Våldet sägs vara ett hinder mot enskilda kvinnors rättstrygghet, och i ett större perspektiv som ett hinder mot jämställdhet mellan könen. Man påpekar också att det inte går att förklara mäns våld mot kvinnor på samma sätt som annan brottslighet, eftersom det är "så nära förknippat med föreställningar om kvinnors och mäns olika roller i samhället och bristande jämställdhet"¹³⁴. Därför måste man närma sig problemet med utgångspunkt i kvinnors erfarenheter och ta hänsyn till det faktum att det könsspecifika våldet yttrar sig på andra sätt än det våld som generellt sett drabbar män, på så sätt att det begås av en närstående man i det gemensamma hemmet.¹³⁵

Orsakerna till mäns våld mot kvinnor anges alltså åtminstone i viss mån vara könsrelaterade; kvinnor drabbas för att de är kvinnor. Men våldet beskrivs inte bara som ett *resultat av ojämställdhet*, utan även (och kanske i större utsträckning) som ett *hinder mot jämställdhet*. Det senare illustreras, förutom av resonemang jag redogjort för ovan, av följande formuleringar: "Mäns våld mot kvinnor är inte förenligt med strävandena mot ett jämställt samhälle"¹³⁶ och

Enligt regeringens uppfattning utgör relationer mellan självständiga kvinnor och män som präglas av ömsesidig respekt, hänsyn och tolerans själva grunden för ett jämställt samhälle. Detta gäller såväl i hemmet som på gator och torg och på arbetsplatsen. I ett sådant samhälle har kvinnor och män också lika rättigheter, skyldigheter och möjligheter. Det är statsmakternas

---

¹³¹ Prop. 1997/98:55, s. 20-22.

¹³² Prop. 1997/98:55, s. 22.

¹³³ Prop. 1997/98:55, s. 21.

¹³⁴ Prop. 1997/98:55, s. 21.

¹³⁵ Prop. 1997/98:55, s. 21-22.

¹³⁶ Prop. 1997/98:55, s. 22.

uppgift att söka förhindra *företeelser som strider mot dessa grundläggande värderingar* [min kursivering].¹³⁷

I fråga om de straffrättsliga möjligheterna att hantera mäns våld mot kvinnor problematiseras framförallt de begränsade möjligheterna att utdöma ett högre straff då flera gärningar av mindre allvarlig art utförs upprepat och systematiskt. Svårigheterna att bedöma den utsatta kvinnans situation utifrån ett helhetsperspektiv är något regeringen strävar efter att åtgärda.¹³⁸

4.2.2 Förslag till åtgärder

Regeringen är enig med Kvinnovåldskommissionen om att det finns behov av lagstiftningsåtgärder i form av en ny bestämmelse som riktar in sig på mäns våld mot kvinnor. Däremot tar man avstånd från kommissionens förslag på utformning av denna bestämmelse, av flera skäl.¹³⁹

För det första anser man inte att det finns tillräcklig anledning att göra brottet perdurerande, då detta enligt regeringen inte skulle få den effekt man önskar. Åklagaren skulle fortfarande behöva lägga fram bevis för de enskilda händelserna för att kunna styrka att en fortlöpande kränkning ägt rum. I stället riskerar man att få en motsatt effekt: nämligen att bevissvårigheterna ökar ytterligare på grund av brottets vaga beskrivning. Dessutom kan det uppstå komplikationer i fråga om vilka handlingar som ska omfattas av domens rättskraft. Också att brottet då det konstruerats som perdurerande skulle kunna få konsekvenser för nödvärnsrätten, vilket av kommissionen närmast uppfattades som positivt, anser regeringen är problematiskt.¹⁴⁰ Regeringen framhåller också att rådande praxis i viss mån ger utrymme för att i mål om upprepad misshandel eller våldtäkt beakta gärningar som målsäganden inte kunnat precisera till tid och rum, under förutsättning att några konkreta gärningar kan specificeras. Detta framgår av NJA 1991 s. 83 och NJA 1992 s. 446.¹⁴¹

---

¹³⁷ Prop. 1997/98:55, s. 22.

¹³⁸ Prop. 1997/98:55, s. 77-78.

¹³⁹ Prop. 1997/98:55, s. 74.

¹⁴⁰ Prop. 1997/98:55, s. 77-78.

¹⁴¹ Prop 1997/98:55, s. 75-76.

För det andra motsätter sig regeringen den delen av kommissionens förslag som innebär en nykriminalisering av viss psykisk misshandel; att en psykisk påverkan ägnad att kränka kvinnans integritet och skada hennes självkänsla är tillräcklig för utdömande av ansvar enligt paragrafen. En sådan ordning skulle enligt regeringen strida mot legalitetsprincipen på så sätt att det straffbara området blir för otydligt avgränsat. Det skulle försvåra förutsebarheten för vilka gärningar som är kriminella. Regeringen menar också att behovet av en nykriminalisering inte är trängande, då det våld som män typiskt sett riktar mot närstående kvinnor redan är kriminaliserat enligt befintliga straffbud.¹⁴² Även psykisk misshandel är straffbar då det går att konstatera en medicinskt påvisbar effekt, och att denna effekt kan hänföras till gärningen. Lindrigare psykiskt våld kan därmed vara svårbevisat, men allvarligare former av psykiskt våld bör alltså kunna medföra straffansvar enligt gällande rätt.¹⁴³

Vad regeringen vill åstadkomma med den nya straffbestämmelsen är en markering att samhället ser allvarligt på den sortens brottslighet som är systematisk och kränkande och riktar sig mot en och samma person, samt att "få till stånd en helhetsbedömning av den utsatta kvinnans situation"¹⁴⁴. Det framhålls att domstolarna vid bedömningen om misshandel ska anses som grov tar hänsyn till om offret är en närstående redan i dag, men att det däremot är svårare att beakta närståendeförhållandet då misshandeln i sig inte kan anses vara grov. Regeringen föreslår en bestämmelse som hänvisar till befintliga straffbud, vilka i sin tur leder till högre straff om de utförs som ett led i en upprepad kränkning. De brott som innefattas i paragrafen ska vara sådana som typiskt sett kan ingå i mäns våld mot närstående kvinnor.¹⁴⁵

Regeringen tar fasta på kommissionens uttalande om att inte endast kvinnor kan utsättas för den här typen av kränkningar och trakasserier av närstående, och att den nya straffbestämmelsen därför inte bör vara endast könsspecifik. Man instämmer därför med kommissionen i att bestämmelsen delas in i två stycken: ett könsspecifikt och ett könsneutralt.¹⁴⁶ Regeringen anser dock att det saknas skäl att frångå den könsneutrala

---

¹⁴² Prop 1997/98:55, s. 77-78.

¹⁴³ Prop 1997/98:55, s. 76.

¹⁴⁴ Prop 1997/98:55, s. 78.

¹⁴⁵ Prop 1997/98:55, s. 76-79.

¹⁴⁶ Prop 1997/98:55, s. 79.

utgångspunkt som finns i lagen, enbart som ett sätt att uppmärksamma de verkliga förhållanden som ligger till grund för bestämmelsen.¹⁴⁷ I det lagförslag som presenteras i propositionen har man därför ändrat ordningen på styckena i bestämmelsen så att denna inleds med det könsneutrala brottet fridskränkning, och att kvinnofridsbrottet återfinns i andra stycket. Att det könsspecifika brottet ändå behålls motiveras med att det är viktigt att "inte minst av pedagogiska skäl, [markera] den särskilda form av kränkning som brott av förevarande slag mot en närstående kvinna utgör"¹⁴⁸. Förhoppningen är att det också ska underlätta en kartläggning av omfattningen av könsrelaterat våld i nära relationer. Den nya paragrafen föreslås få följande lydelse:

Den som begår brottsliga gärningar enligt 3, 4 eller 6 kap. mot en närstående eller tidigare närstående person, döms, om gärningarna varit ett led i en upprepad kränkning av personens integritet och varit ägnade att allvarligt skada personens självkänsla, för **grov fridskränkning** till fängelse, lägst sex månader och högst sex år.

Har gärningar som anges i första stycket begåtts av en man mot en kvinna som han är eller har varit gift med eller som han bor eller har bott tillsammans med under äktenskapsliknande förhållanden, skall i stället dömas för **grov kvinnofridskränkning** till samma straff.¹⁴⁹

---

¹⁴⁷ Prop 1997/98:55, s. 83.

¹⁴⁸ Prop 1997/98:55, s. 83.

¹⁴⁹ Prop 1997/98:55, s. 10.

5 Brotten i rättstillämpningen

5.1 Rättsfall olaga förföljelse

NJA 2013 s. 1227

I detta mål utreddes frågan om A.P.A. utsatts för olaga förföljelse av sin före detta partner A.R. A.P.A. och A.R. hade varit tillsammans i två perioder och har den gemensamma dottern E. Efter att förhållandet tagit slut en andra gång meddelades A.R. kontaktförbud gentemot A.P.A. och E. Trots detta har A.R. skickat ett sms till A.P.A. och vid två tillfällen ringt hem till henne, han har kört upp med bil utanför hennes bostad och bländat henne med helljus och vid upprepade andra tillfällen, ibland tio gånger om dagen, har han kört förbi huset i krypfart eller stannat utanför. Där har han tänt och släckt bilens lysen, kontrollerat registreringsnummer på parkerade bilar och fotograferat huset. Dessutom har A.R. vid ett tillfälle tilltalat A.P.A. vid en bensinstation och sagt något i stil med: "du har börjat gräva i helvetet, du ska brinna där".

HD konstaterade att de nämnda gärningarna var och en utgör en överträdelse av kontaktförbudet. Att köra upp med bil utanför A.P.A.:s bostad innebar visserligen inte en överträdelse i sig, men det faktum att körningarna har skett med så pass små intervaller, samt att A.R. bländat A.P.A. med helljuset talar för att handlandet varit ägnat att påkalla A.P.A.:s uppmärksamhet, vilket i sin tur utgör en överträdelse av kontaktförbudet. Händelsen vid bensinstationen var enligt HD även att bedöma som ett olaga hot, trots att A.R.:s uttalande inte utgör ett direkt hot om brottslig gärning: "med beaktande av hans förhållningssätt till A.P.A., [kan det] inte uppfattas som något annat än ett förtäckt hot om angrepp mot hennes person".

Därefter utredde HD om de begångna brottsliga gärningarna utförts som en förföljelse och som led i en upprepad kränkning av A.P.A.:s integritet. HD:s bedömning var att det mot rubriceringen olaga förföljelse kunde anföras att var och en av gärningarna var av relativt lindrig karaktär, och att de har begåtts under en begränsad period (under några månader). Men HD betonade också att "[d]e isolerade gärningarna måste [...] ses i ljuset

av de förhållanden under vilka de har ägt rum.”. Med detta sagt lade HD till grund för bedömningen att A.R. tidigare hade brutit mot kontaktförbud mot A.P.A. samt hotat henne, och att han nästan varje dag under en dryg månads tid har uppehållit sig i anslutning till A.P.A.:s bostad och kontrollerat hennes förehavanden. Dessutom beaktades att A.R. även brutit mot kontaktförbudet i förhållande till dottern E. samt ofredat A.P.A.:s nya partner. Den sammantagna bedömningen ledde slutligen till att A.R. dömdes för olaga förföljelse.

RH 2013:51

R.Å. och I.Å. hade varit gifta i tretton år men skilt sig då R.Å. haft en relation med en annan kvinna. Efter skilsmässan började R.Å. åter uppvakta I.Å. mot hennes vilja, vilket ledde till utfärdande av kontaktförbud och sedermera till att R.Å. dömdes för olaga förföljelse av I.Å. I det aktuella fallet åtalades han på nytt för gärningar begångna mot I.Å. i strid med gällande kontaktförbud. Gärningarna bestod framförallt i att han i stort sett varje dag kört förbi eller uppehållit sig vid I.Å.:s bostad samt dykt upp på platser där hon befunnit sig, bl.a. mataffär, hennes arbetsplats och hennes brors bostad. Han hade även vid upprepade tillfällen tilltalat henne och en gång uttalat att det inte skulle bli roligt för någon av dem om hon träffade någon annan.

Hovrätten fann att de gärningar som utgjordes av ett direkt tilltal innebar överträdelser av kontaktförbudet, och det ovan nämnda uttalandet befanns utgöra ett olaga hot. Också det att R.Å. vid ett tillfälle då han kört förbi I.Å. påkallat hennes uppmärksamhet genom att tuta på henne ansågs strida mot kontaktförbudet. Vad domstolen emellertid inte ansåg sig kunna lägga till grund för en fällande dom var de gärningar som enbart bestod i att R.Å. uppehållit sig vid eller passerat samt stirrat mot I.Å.:s bostad/arbetsplats och henne själv, eftersom dessa gärningar inte inneburit ett direkt kontaktsökande. Överträdelserna av kontaktförbudet tillsammans med det olaga hotet befanns utgöra led i en upprepad kränkning av I.Å.:s integritet, då R.Å. utsatt I.Å. för obehag och varit påträngande och besvärande i sitt kontaktsökande. Hovrätten lade till detta att R.Å. tidigare dömts för olaga förföljelse och ofredande mot I.Å. och dömde för olaga förföljelse.

Hovrätten över Skåne och Blekinge B 1690-12¹⁵⁰

Här handlade det om huruvida D.G. begått olaga förföljelse mot Å.K. genom bl.a. olaga hot och ofredande efter att de separerat. Det hävdades från åklagarsidan att D.G. inte kunnat acceptera att Å.K. inlett ett lesbiskt förhållande och att han därför vid upprepade tillfällen ofredat henne genom att fälla kränkande kommentarer och uppträda hänsynslöst med anspelning på hennes sexuella läggning. Dessutom hade han hotat att föra deras gemensamma barn ut ur landet. Hovrätten ansåg i detta fall att det turbulenta förhållandet mellan parterna måste beaktas vid en bedömning av målsägandens trovärdighet; parterna tvistade vid tiden även om vårdnad och bodelning. Ett av D.G.:s kränkande uttalanden bedömdes kunna utgöra ärekränkning men inte ofredande, och kunde därför inte läggas till grund för en dom avseende olaga förföljelse. Ett SMS från D.G. till Å.K. om att deras dotter var sjuk och höll på att dö bedömdes inte kunna utgöra ofredande med hänsyn till D.G.:s ovana av att ta hand om barn och den verkliga panik han förmodligen upplevde i situationen. Övriga gärningar ansågs inte styrkta och åtalet ogillades.

Göta hovrätt B 559-13¹⁵¹

I detta fall fann hovrätten att A.E. hade ofredat den före detta partnern M.E. genom att i upprepade kontakter med henne hota att sprida ett av honom smygfilmad samlag mellan dem till andra personer eller på Internet. A.E. ofredade även M.E. genom att ett stort antal gånger ringa på hemma hos henne, ringa och sms:a henne och maila henne under en period om nästan tre månader. Flera av dessa kontakter innehöll hot om att sprida bilder på M.E. där hon var lättklädd. Senare av A.E. begångna gärningar bedömdes också stå i strid med utfärdat kontaktförbud, med undantag för gärningar som utförts under en period då M.E. medgett umgänge. Hovrätten gjorde bedömningen att dessa brott utförts som ett led i en upprepad kränkning av M.E.:s identitet och ansåg därför att A.E. gjort sig skyldig till olaga förföljelse. Det faktum att M.E. under en period själv tagit kontakt med och velat umgås med A.E. beaktades emellertid i mildrande riktning vid bedömningen av straffvärdet.

---

¹⁵⁰ Även Malmö tingsrätt B 2320-12.

¹⁵¹ Även Kalmar tingsrätt B 876-12.

Hovrätten för västra Sverige B 1113-14¹⁵²

A.U. dömdes i tingsrätten för olaga förföljelse av R.K.S. då han ansågs ha ofredat henne genom att dels ha skickat 29 sms till henne (varav 22 sms skickades under en period om 6 dagar), dels ha kommenterat hennes blogg åtminstone 286 gånger under drygt ett år. Åtalet rörde fler sms, telefonsamtal och bloggkommentarer men dessa ansågs inte kunna styrkas. Sms:en och kommentarerna riktade sig till R.K.S. personligen och inte till hennes bloggseudonym, och innehållet i dem bestod bl.a. av önskingar om att få träffa henne, kärleksförklaringar och godnattönskingar. R.K.S. hade gjort klart för A.U. att hon inte ville ha någon kontakt med honom, och att han hade uppfattat detta framgick av hans meddelanden till henne, även om han uttryckte oförståelse inför anledningen till avståndstagandet. Tingsrätten gjorde därför bedömningen att A.U.:s beteende var hänsynslöst till den grad att det utgjorde ofredande. Det stora antalet meddelanden i kombination med att beteendet pågått under en så pass lång tid ansågs utgöra förutsättningar att döma för olaga förföljelse, i och med att det inneburit en upprepad kränkning av R.K.S.:s integritet.

Hovrätten gjorde emellertid en annan bedömning. Beträffande bloggkommentarerna anfördes att de visserligen var av privat karaktär, riktade sig till R.K.S. som person och att de uppenbart var oönskade av henne, men att innehållet i dem inte var kränkande eller hotfullt. Dessutom var de utspridda över en lång tid och A.U.:s kommentarer utgjorde endast en bråkdel av alla de kommentarer som skrevs på bloggen. A.U.:s beteende var enligt hovrätten därför inte att betrakta som hänsynslöst. Inte heller sms:en ansågs kunna bedömas som fridskränkande och var därför inte möjliga att beteckna som ofredande. Mot bakgrund av detta ogillades åtalet för olaga förföljelse.

5.2 Rättsfall fridskränkingsbrotten

NJA 1999 s. 102

B.B. åtalades för att vid upprepade tillfällen ha misshandlat L.L. som han sammanbodde med. Gärningarna sades av åklagarsidan ha utgjort led i en upprepad kränkning av L.L.:s självkänsla. Underinstanserna instämde i detta och dömde således till ansvar för grov

---

¹⁵² Även Göteborgs tingsrätt B 1950-13.

kvinnofridskränkning respektive misshandel avseende gärningar som begåtts före det att lagen trätt i kraft.

I HD uppstod emellertid bryderier kring hur det då nya straffbudet grov kvinnofridskränkning skulle tillämpas; närmare bestämt vad som krävdes för att gärningarna skulle kunna anses ha utgjort ett led i en upprepad kränkning. HD tolkade rekvisitet som att gärningarna tillsammans bedöms utgöra ett led, och att den upprepade kränkningen således måste bestå i något annat. Domstolen påpekade att dessa ytterligare kränkningar inte kan bestå i beteenden som inte i sig är straffbara, utan att det måste krävas att även dessa gärningar är kriminaliserade enligt 3, 4 eller 6 kap. BrB. Därefter konstaterade HD att detta torde innebära att tidigare begångna brott får läggas till grund för denna bedömning. B.B. hade tidigare dömts för misshandelsbrott mot L.L., men då dessa begåtts före införandet av fridskränkingsbrotten kunde de inte beaktas i domen av hänsyn till retroaktivitetsförbudet. B.B. dömdes därför för tre fall av misshandel.¹⁵³

NJA 2003 s. 144

Efter att fridskränkingsbrottens lydelse ändrats¹⁵⁴ utredde HD i detta fall på nytt hur dessa rekvisit ska tolkas vid rättstillämpningen. I fallet åtalades E.O. för att ha utsatt S.N.M. för grov kvinnofridskränkning genom att vid upprepade tillfällen begå brott mot henne. Förutom tre fall av misshandel som angavs i gärningsbeskrivningen anförde S.N.M. att hon också misshandlats vid ytterligare tillfällen; endast två av dessa kunde emellertid preciseras. Domstolen erinrade emellertid om praxis (NJA 1991 s. 83) som anger att det i dylika fall är tillräckligt att några konkreta gärningar kan preciseras, då det är svårt för brottsoffret att hålla isär och urskilja de enskilda händelserna.

Beträffande rekvisitet att kränkningen ska vara upprepad anförde HD att detta uppställer krav på flera handlingar som begåtts med ett visst tidsmässigt samband. Dessa krav bedömdes vara klart uppfyllda i det förevarande fallet. Vidare konstaterade

---

¹⁵³ Noteras bör att lydelsen i 4:4 a BrB ändrades med anledning av denna dom. Det tidigare kravet på att "gärningarna varit ett led i en upprepad kränkning" ersattes av formuleringen "var och en av gärningarna utgjort led i en upprepad kränkning", för att ansvar skulle kunna utdömas även i fall av denna typ. Se Berggren m.fl., kommentaren till 4 kap. 4 a § BrB under rubriken Bakgrund.

¹⁵⁴ Se föregående not.

HD angående kravet på att gärningarna ska ha varit ägnade att skada S.N.M.:s självkänsla att detta endast kräver att gärningarna typiskt sett får denna följd. Vid denna bedömning måste enligt HD hela S.N.M:s situation beaktas. Följande omständigheter framhölls:

S.N.M. var nyinflyttad till Sverige utan kunskaper i svenska språket och ensam hemma med små barn. Hon hade inte något socialt nätverk. I målet har framkommit att E.O. inte gjorde några särskilda ansträngningar för att underlätta för henne att komma in i det svenska samhället och att han på olika sätt försökte styra och begränsa hennes kontakter med omvärlden. Det står klart att hon var mer eller mindre utlämnad åt honom.

HD fann att E.O. gjort sig skyldig till grov kvinnofridskränkning.

NJA 2004 s. 97

I detta mål hade HD att avgöra om upprepade fall av misshandel skulle bedömas som grov fridskränkning då målsäganden C.S. och den tilltalade I.H. varken var gifta eller hade sammanbott under äktenskapsliknande förhållanden. Det var med andra ord närstående rekvisitet i 4:4a 1 st. BrB som utreddes. C.S. och I.H. hade under ett och ett halvt år haft en parrelation (med undantag för flera kortare uppbrott). De tillbringade mycket tid tillsammans och sov över hos varandra 2-3 gånger i veckan. I.H. hade dessutom nycklar till C.S.:s lägenhet och hade sin TV och stereo hemma hos henne, men det var alltså inte fråga om en gemensam bostad. Inte heller hade de gemensam ekonomi.

HD uttalade att det framgår av lagmotiven att närstående i första hand bör omfatta situationer där de båda parterna har eller har haft ett förhållande och bott tillsammans. Vad som väckte tveksamhet kring hur det aktuella fallet skulle bedömas var att grov kvinnofridskränkning i paragrafens andra stycke möjligen kunde anses utgöra en uttömmande reglering av fall där gärningspersonen är en man och offret är en kvinna. HD kom emellertid fram till att en sådan tillämpning rimligen inte kunde sägas ligga i linje med bestämmelsens syfte, och att andra stycket snarare får anses vara ägnat att uppmärksamma det särskilda allvaret i en situation där parterna är sammanboende. Övriga relationer mellan en man och en kvinna ansågs därför kunna omfattas av paragrafens första stycke.

Med tanke på att C.S. och I.H. haft ett känslomässigt band till varandra och umgåtts på ett sätt som enligt HD var att jämföra med äktenskaps- eller samboförhållanden, gjordes bedömningen att närståendekravet i fridskränkingsbrottet var uppfyllt. I.H. dömdes för grov fridskränkning.

NJA 2004 s. 437

L.X. och F.X. åtalades för att ha misshandlat sin då tonåriga dotter Z. vid ett upprepat antal tillfällen under åren 2000-2003. Z. kunde inte precisera alla händelser tidsmässigt och när fallet kom till HD var det bland annat fråga om i vilken utsträckning domstolen kan ta sådana händelser beaktande vid fällande dom, samt om det är möjligt att ta hänsyn till förhållanden som inte omfattas av gärningsbeskrivningen. Framförallt handlade målet dock om bedömning av straffvärde.

HD konstaterade först att det inte är möjligt att beakta sådana omständigheter som inte är att hänföra till en otillåten gärning, då fridskränkning inte är ett perdurerande brott. HD poängterade att det är de enskilda gärningarna som bestraffas, men att de tillsammans och sett i sitt sammanhang kan utgöra det allvarligare brottet fridskränkning. Däremot kan det enligt domstolen "vara godtagbart att till grund för en fällande dom läggs, förutom vissa detaljerat beskrivna och tidsbestämda gärningar, ytterligare gärningar av likartat slag som begåtts under en viss tidsperiod och där det hålls mera öppet exakt tidpunkt, plats och kanske även tillvägagångssätt för respektive gärning (jfr NJA 1991 s. 83)".

De båda föräldrarna befanns ha gjort sig skyldiga till grov fridskränkning av sin dotter och HD hade således att bedöma brottslighetens straffvärde. Vid fridskränkingsbrott ska brottsoffrets hela situation vägas in vid denna bedömning. Angående vilken typ av omständigheter som är aktuella vid en sådan helhetsbedömning anförde HD att det givetvis inte är möjligt att beakta sådana gärningspåståenden som de åtalade frikännts från, utan att omständigheterna vid brotten ska vara i fokus. Domstolen kan då även ta hänsyn till sådana förhållanden som inte behandlas i gärningsbeskrivningen (här hänvisade HD till NJA 2003 s. 486). I det förevarande fallet beaktades i enlighet med detta resonemang att föräldrarna utsatt dottern för kränkande tillmälen och att

misshandeln begåtts på ett kränkande sätt, t.ex. genom sparkar. Som försvårande omständighet enligt 29 kap. BrB angavs även att Z. misshandlats av sina egna föräldrar i det gemensamma hemmet och således befunnit sig i en särskilt utsatt situation.

NJA 2005 s 712

L.G. åtalades för grov kvinnofridskränkning och våldtäkt mot sin hustru C.G. samt för grov fridskränkning mot sina söner. Fallet kom bland annat att handla om huruvida det kunde anses utgöra ett ofredande mot sönerna att låta dem bevittna våld mot sin mor. Denna fråga kommer dock inte att behandlas i denna redogörelse.

HD ansåg inte våldtäkten vara bevisad då C.G. inte kunnat ange någon tidpunkt för gärningen utan endast sagt att den utspelat sig någon gång under år 2003, vilket har medfört svårigheter för L.G. att motbevisa händelsen. HD hänvisade till fallet NJA 1991 s. 83 som anger att gärningar under vissa omständigheter inte behöver preciseras för att kunna läggas till grund för fällande dom, och påpekade att detta gäller under förutsättning att "domstolen genom den utredning som förebringats i målet finner det ha blivit ställt utom rimligt tvivel att den åtalade har gjort sig skyldig till vad som lagts honom till last". I och med att stödbevisning för den påstådda våldtäkten saknades i det aktuella fallet, ansåg domstolen att beviskraven inte var uppfyllda.

L.G. fälldes dock för grov kvinnofridskränkning mot C.G. och för fridskränkning mot barnen. Vid straffvärdesbedömningen togs hänsyn till att det våld han utövade mot sin familj skett under en lång period och med stor hänsynslöshet. Dessutom ägde det rum i det gemensamma hemmet, vilket har gjort C.G. och barnen särskilt värnlösa.

5.3 Kontextualisering i rättsfallen

5.3.1 Olaga förföljelse

I det enda HD-fall som rör olaga förföljelse uttalade Högsta domstolen att de gärningar som ska bedömas måste "ses i ljuset av de förhållanden under vilka de ägt rum"¹⁵⁵. Vid

---

¹⁵⁵ NJA 2013 s. 1227.

bedömningen av om en gärning utgjort olaga hot trots att den inte innefattat hot om brottslig gärning, tog HD hänsyn till den tilltalades tidigare beteende mot målsäganden. Mot bakgrund av detta förhållande ansågs gärningen utgöra ett förtäckt hot. Kontextualisering görs även av underrätterna i de studerade fallen, bland annat genom att hänsyn tagits till att den tilltalade tidigare dömts för olaga förföljelse och ofredande mot målsäganden.¹⁵⁶

I fallet B 1690-12 beaktades omständigheten att förhållandet mellan parterna var turbulent, genom att målsägandens och hennes familjemedlemmars vittnesmål ansågs behöva hanteras med stor försiktighet på grund av dessa personers intressen i konflikten. Ett SMS från den tilltalade till målsäganden om att deras gemensamma dotter var döende ansågs inte utgöra ofredande med hänsyn till att målsäganden var ovan att ha hand om barn och att han därför haft verkliga panikkänslor som kunde förklara agerandet. Just denna kontextualisering av den tilltalades situation kommenteras även i artikeln "En kort studie om brottet olaga förföljelse": "hovrättens senare prövning tycks präglas av ett visst mått av förståelse för den situation den tilltalade befinner sig i under en uppbrottsfas vilket i bedömningen ter sig ursäktande i fråga om de handlingar som förtagits [sic]"¹⁵⁷.

Vid bedömningen av straffvärde beaktade hovrätten i mildrande riktning att målsäganden under en period själv tagit kontakt med och uppmuntrat umgänge med den tilltalade, trots att kontaktförbud gällde.¹⁵⁸

Ytterligare något som kan konstateras är att i de fall där hovrätten ogillat åtalet¹⁵⁹ har den tilltalade inte haft kontaktförbud gentemot målsäganden. I dessa fall har åklagarna i stället haft att visa att kontakterna utgjort ofredande eller olaga hot. Då de inte lyckats med detta har olaga förföljelse inte kunnat aktualiseras, trots att hovrätten i åtminstone det ena fallet konstaterat att kontakterna varit uppenbart oönskade av målsäganden.¹⁶⁰

---

¹⁵⁶ RH 2013:51.

¹⁵⁷ Persson och Zaman, s. 3.

¹⁵⁸ Göta hovrätt B 559-13.

¹⁵⁹ Hovrätten över Skåne och Blekinge B 1690-12 & hovrätten för västra Sverige B 1113-14.

¹⁶⁰ Hovrätten för västra Sverige B 1113-14.

5.3.2 Fridskränkingsbrotten

I dessa rättsfall hänvisar Högsta domstolen återkommande till NJA 1991 s. 83, av vilket det framgår att det i vissa fall av våldtäkt och misshandel inte är nödvändigt att målsäganden kan precisera alla gärningar, utan att det är tillräckligt att några konkreta gärningar kan preciseras och beskrivas i detalj. Förfarandet kan då bedömas såsom ett enda brott. Att man på detta sätt anpassar processen efter brottsoffrets svårigheter att i denna typ av fall hålla isär de enskilda händelserna får sägas vara en sorts kontextualisering.

Domstolen uttalar att vid bedömningen av om gärningarna varit ägnade att skada målsägandens självkänsla, ska hänsyn tas till hela den situation som målsäganden befunnit sig i. HD gör detta genom att beakta förhållanden som att målsäganden varit nyinflyttad utan språkkunskaper och socialt nätverk och att hon därför varit utlämnad åt den tilltalade, som i sin tur försvårat för henne att komma in i samhället.¹⁶¹

En helhetsbedömning ska enligt HD också göra i fråga om gärningarnas straffvärde. Omständigheterna vid de otillåtna gärningarna ska då vara i fokus, men hänsyn kan även tas till förhållanden som inte behandlats i gärningsbeskrivningen. I det aktuella fallet beaktade domstolen att de tilltalade i samband med misshandel utsatt målsäganden för kränkande tillmälen, samt att misshandeln begåtts på ett kränkande sätt.¹⁶²

Sammanfattningsvis kan man konstatera att det är möjligt att i rättstillämpningen fästa avseende vid kontext, under förutsättning att några otillåtna gärningar kan påvisas. Kan det till exempel visas att misshandel har begåtts, öppnar detta upp för ett beaktande av kränkande tillmälen eller omständigheten att målsäganden varit utlämnad åt den tilltalade, trots att dessa förhållanden inte var för sig är straffbelagda.

---

¹⁶¹ NJA 2003 s. 144.

¹⁶² NJA 2004 s. 437.

6 Sammanfattning och analys

6.1 Problemformuleringar

6.1.1 Stalkning

Ett generellt problem

Förarbetenas skildring av fenomenet stalkning ger inte en bild av att detta grundar sig i problematiken mäns våld mot kvinnor. Att kvinnor drabbas i högre grad än män konstateras visserligen, men detta faktum utgör inte någon utgångspunkt för problemställningen. Dessutom betonas att det finns andra utsatta grupper. Med andra ord beskrivs problemet snarare som att kvinnor utgör en särskilt utsatt grupp än som att den höga andelen kvinnliga drabbade tyder på att könsmaktsordningen är en orsak till trakasserierna. Förhoppningen om att minska mäns våld mot kvinnor med hjälp av en ny straffbestämmelse mot stalkning, som kommer till uttryck i betänkandets konsekvensbeskrivning, framställs som en av flera positiva följder och inte som ett primärt mål med lagstiftningen.

I motsats till ett könsspecifikt problem framstår stalkning i stället som ett generellt sådant. Detta tydliggörs i hur man motiverar problemets relevans och allvar: det uppges att stalkning drabbar ett stort antal människor eller en "bred allmänhet"¹⁶³ och att det "finns i hela samhället"¹⁶⁴. I propositionen sägs uttryckligen angående våld i nära relationer att "Våld och hot är ett problem för samhället oavsett vem som är gärningsman eller brottsoffer."¹⁶⁵. I detta uttalande motiveras ämnets angelägenhet alltså genom ett betonande av *likhet*: våld mot kvinnor är *lika illa* som annat våld. Det framstår därmed som viktigt om inte nödvändigt att beskriva problemet som ett generellt sådant (i motsats till könsspecifikt) för att kunna motivera straffrättsliga åtgärder.

---

¹⁶³ SOU 2008:81, s. 117.

¹⁶⁴ SOU 2008:81, s. 117.

¹⁶⁵ Prop. 2010/11:45, s. 32.

Tendensen att tala om stalkning som ett generellt problem kan tolkas som ett uttryck för en oro att man genom att anta ett könsperspektiv ska göra stalkning till en "kvinnofråga". Detta kan i sin tur förstås utifrån avskiljandets logik: om stalkning beskrivs som ett könsrelaterat problem och således som specifikt, upphör det att vara allmänt. Det som inte är allmänt riskerar att betraktas som mindre allvarligt och mindre angeläget att komma tillrätta med.

Ett individrelaterat problem

I stalkningsförarbetena finns också beskrivningar av en typisk stalkare. Denne visar sig vid en jämförelse med en genomsnittlig våldsbrottsling vara äldre samt ha det bättre ekonomiskt ställt och vara mer utbildad. I fråga om kön framhålls att stalkaren i 20 % av fallen är en kvinna, vilket är en större andel än vid övriga våldsbrott. Att dessa förhållanden lyfts fram kan ses som en form av avståndstagande från strukturelaterade förklaringar till stalkning. Ett sådant förhållningssätt blir tydligare då man i betänkandet även beskriver gärningspersonen utifrån utmärkande egenskaper och drivkrafter, såsom svårigheter att hantera sociala sammanhang, hämndbegär och psykiska problem. Härigenom antas alltså ett perspektiv som utesluter orsaker till våldet som grundar sig i kön och makt. Man söker i stället förklaringar till förföljelsen hos den enskilde individen.

6.1.2 Kvinnofrid

Ett strukturellt problem...

Förarbetena om kvinnofrid tar en uttalad utgångspunkt i "det våld som män riktar mot kvinnor"¹⁶⁶. Detta våld förklaras åtminstone i betänkandet grunda sig i det ojämna maktförhållandet mellan könen; kommissionen talar även i termer av "mäns överordning och kvinnors underordning"¹⁶⁷. Här framträder en ansats att förstå problemet utifrån aspekter som kön, makt och struktur i och med att det framgår att det är män som utövar våldet, att det är kvinnor som drabbas och att detta är ett uttryck för maktutövning. Att företeelsen behandlas på ett strukturellt plan framgår också av

---

¹⁶⁶ Prop 1997/98:55, s. 20.

¹⁶⁷ SOU 1995:60, s. 51.

ambitionen att göra lagtexten könsspecifik för att på så sätt spegla det strukturella förhållande som utgör grunden för våldet.

... *Men också individrelaterat*

Det är dock en viss skillnad mellan betänkandet och propositionen beträffande i vilken omfattning man antar en sådan strukturellt relaterad förklaringsmodell. I propositionen uttalas angående obalansen i maktförhållandet mellan könen att denna råder "på många områden"¹⁶⁸ i samhället. Dessutom anses det vara "angeläget att understryka att de flesta män inte utövar våld mot kvinnor"¹⁶⁹, och man nämner att det förekommer att kvinnor trakasserar män. På så sätt ger man sken av att ett ojämnt maktförhållande mellan könen är något som uppstår i enskilda fall snarare än något som präglar hela samhället.

Då man talar i termer av struktur och strukturella maktförhållanden är det inte nödvändigt att skilja på olika situationer och aktörer, eftersom existensen av en struktur inte förutsätter att denna ger utslag i varje enskilt fall. När regeringen ändå talar om enskilda fall, innebär det att man för ner våldet från ett strukturellt plan till ett individuellt. Detta blir också konsekvensen av att det i propositionen talas om att mäns våld mot kvinnor grundar sig i "*fördomar och föreställningar om [min kursivering] mäns överordning och kvinnors underordning*"¹⁷⁰. Maktrelationen mellan könen som i sin tur grundar sig i strukturer framställs alltså inte som förklaringen till våldet (till skillnad från i betänkandet); problemet består i stället i att de män som slår har fördomar och föreställningar om att de är överordnade sina kvinnliga offer.

Att våldet inte bara beskrivs som *grundat i ojämställdhet* utan framförallt som ett *hinder mot jämställdhet* kan vara en följd av att det strukturellt relaterade perspektivet inte antas fullt ut. Att våld antas ha sin orsak i ojämna maktförhållanden utgör i sig en strukturellt relaterad förklaring, medan det faktum att våldet är ett hinder mot jämställdhet inte utesluter individrelaterade förklaringsmodeller till våldet. Om man antar att förklaringsmodeller som bygger på teorier om könsmaktsordning är kontroversiella,

---

¹⁶⁸ Prop 1997/98:55, s. 20.

¹⁶⁹ Prop 1997/98:55, s. 21.

¹⁷⁰ Prop 1997/98:55, s. 21.

kan det tänkas att motståndet är mindre mot att tala om våldet som ett hinder mot jämställdhet än som orsakat av ojämställdhet. (Här bör betonas att teorier om könsmaktsordning ofta torde innefatta båda dessa aspekter av våldet: dels som grundat i strukturer, dels som upprätthållande av dessa strukturer.)

Ett generellt problem...

Även i förarbetena till kvinnofridsreformen beskrivs våldet i fråga som ett "allvarligt samhällsproblem"¹⁷¹. Som jag resonerade kring ovan, kan detta ses som en tendens att göra våldet till ett generellt problem i stället för ett specifikt för att på så sätt markera allvaret i det genom att signalera att det är en angelägenhet för hela samhället. Diskursen om det generella våldet märks också i det att den nya paragrafen får ett särskilt stycke inriktat på situationer som inte nödvändigtvis innefattar könsrelaterat våld, eftersom man anser att den typen av kränkningar som är aktuella också förekommer i andra relationer mellan närstående. Våldet anses med andra ord inte vara helt och hållet avgränsat till att utövas av män mot närstående kvinnor. Våldet är enligt regeringen inte heller så särpräglat att någon nykriminalisering är nödvändig eftersom "det torde vara ytterst ovanligt att det, vid sådana kränkningar som nu avses, den kränkande personen inte begår några i dag straffbara handlingar"¹⁷². Våldet mot kvinnor anses alltså vara så pass likt annat våld att det kan kommas åt med samma straffrättsliga lagstiftning.

... Men också specifikt

Det mest framträdande sättet att beskriva mäns våld mot kvinnor som kommer till uttryck i förarbetena är emellertid som ett könsspecifikt problem. Det särskilda i det våld som män riktar mot kvinnor framhålls och det betonas att problemet därför också måste angripas annorlunda mot hur man hanterar annat våld. I betänkandet beskrivs våldet som kvinnan utsätts för som en utdragen process med både psykiska och fysiska inslag. Det uttalas att det inte är ovanligt att den fysiska misshandeln inleds först efter en period av kontrollerande maktutövning från mannens sida. Våld mot kvinnor beskrivs som en särskilt allvarlig form av våld, bland annat på grund av den utsatta

---

¹⁷¹ Prop 1997/98:55, s. 21. Se även SOU 1995:60, s. 52 & s. 53.

¹⁷² Prop. 1997/98:55, s. 78.

situation kvinnan befinner sig i. Den speciella karaktären på mäns våld mot kvinnor bedöms av kommissionen vålla problem vid rättstillämpningen av flera skäl, bland annat på grund av kravet på precisering av varje brottslig gärning och att vissa sorters övergrepp inte är kriminaliserade.

I propositionen uppmärksammas som utmärkande för våld mot kvinnor framförallt att kränkningarna är upprepade och systematiska, och det faktum att detta inte i tillbörlig mån kan beaktas vid rättstillämpningen problematiseras. Men det skrivs också att våldet inte kan "förklaras på samma sätt som annan våldsbrottslighet"¹⁷³ och att det skiljer sig från annat våld på så sätt att det "ofta begås i hemmet av en man som kvinnan har eller har haft en nära relation till"¹⁷⁴. Regeringens motivering till att behålla den nya bestämmelsens könsspecifika stycke går ut på att det är viktigt att markera "den särskilda form av kränkning som ett brott av förevarande slag mot en närstående kvinna utgör"¹⁷⁵.

6.2 Införande av våldet i straffrätten

6.2.1 Stalking: sammanfattande kommentarer

När man i stalkningsförarbetena går in på vad man anser är bekymmersamt då man med hjälp av gällande rätt ska försöka hantera stalkningsbeteenden avhandlas bland annat att det inte går att ta hänsyn till att stalking utgörs av systematiska och upprepade kränkningar och trakasserier mot en och samma person. I gällande rätt bedöms varje brott för sig, vilket gör att det särskilda allvaret i att förföljelsen är en pågående process inte avspeglas i ett högre straff. Vad som också vållar besvär uppges vara att förföljelsen inte alltid når upp till straffbar nivå, trots att det upplevs som mycket obehagligt för den drabbade.

Att en ny straffbestämmelse är en lämplig åtgärd för att få bukt med stalkingen i samhället verkar det inte råda några tvivel kring i förarbetena. Däremot hur en sådan

---

¹⁷³ Prop. 1997/98:55, s. 21.

¹⁷⁴ Prop. 1997/98:55, s. 22.

¹⁷⁵ Prop. 1997/98:55, s. 83.

bestämmelse ska se ut diskuteras mer ingående. Både i betänkandet och i propositionen resoneras kring en eventuell utvidgning av det straffbara området, och i båda fallen kommer man till slutsatsen att det inte finns tillräckliga skäl för en nykriminalisering. Detta motiveras med hänvisning till att det är möjligt att meddela kontaktförbud trots att inget brott begåtts, och att stalkning kan hanteras den vägen. I kontaktförbudslagen anges emellertid att man vid utfärdandet av ett förbud särskilt ska beakta om brott tidigare begåtts av den mot vilken förbudet ska gälla mot den som ska skyddas. Regeringen vill inte ta bort denna hänvisning till tidigare brottslighet.

En nykriminalisering anses också ogörlig då bestämmelsen skulle bli alltför vagt avgränsad och därmed inte leva upp till de krav på rättssäkerhet som ställs genom legalitetsprincipens obestämdhetsförbud. Att kriminalisera upprepade gärningar som då de utförs var för sig är tillåtna skulle göra rättsläget oförutsebart samt försvåra för tilltalade att forma ett försvar avseende de åtalade gärningarna.

Vad man till slut åstadkommer med den nya straffbestämmelsen olaga förföljelse är en straffskärpning för fall där vissa befintliga brottsliga gärningar utförs som en förföljelse och ett led i en upprepad kränkning av offrets integritet. Med denna förändring hoppas man markera samhällets uppmärksammande av och ställningstagande mot fenomenet stalkning. Denna brottskonstruktion ringar emellertid inte in de beteenden som typiskt sett utgör stalkning, i och med att ingen utvidgning av det straffbara området sker.

6.2.2 Kvinnofrid: sammanfattande kommentarer

Både utredningen och regeringen föreslår att ett nytt brott införs, men utredningens förslag tar en tydligare utgångspunkt i hur våld mot kvinnor typiskt sett ser ut. Detta genom att inkludera viss psykisk misshandel som inte tidigare varit straffbar i bestämmelsen och genom att konstruera brottet som perdurerande. I propositionen anses detta lagförslag strida mot legalitetsprincipen samt innebära en alltför omfattande nödvärnsrätt för våldutsatta kvinnor. Man befarar också att oklarheter kan uppstå beträffande bevisföring och rättskraft. Dessa invändningar grundar sig alla i rättssäkerhetsresonemang, vilket tyder på en utgångspunkt i den åtalades rätt till skydd och ligger i linje med den grund på vilken straffrätten vilar. Man kan dock konstatera att

det kvinnoperspektiv som man inledningsvis haft en ambition om att upprätthålla även i propositionen, här överges. Den nya bestämmelsen tar i stort sett uteslutande sikte på det upprepade och systematiska i det könsrelaterade våldet, vilket av regeringen också är den aspekt av det specifika i mäns våld mot kvinnor som uppmärksammas i störst utsträckning i problemformuleringen.

Den föreslagna bestämmelsen bekönas med motiveringen att man vill synliggöra det karaktäristiska för den faktiska situation som ligger till grund för införandet av lagstiftningen. Förhållandet mellan könen anses vara centralt för förståelsen av den här typen av våld. Samtidigt konstateras att även andra konstellationer av offer och förövare kan förekomma, och att det därför behövs även ett könsneutralt stycke. I propositionen har det könsneutrala stycket kommit att inleda paragrafen, och som Wendt Höjer konstaterar medför detta att det könsneutrala stycket om grov fridskränkning uppfattas som det allmänna, medan brottet grov kvinnofridskränkning i det närmaste blir ett undantag.¹⁷⁶

6.2.3 Tendenser i hanteringen av våldet

Våldet redan kriminaliserat

Något som förenar förarbetena kring stalkning med förarbetena kring kvinnofrid är att de båda utmynnar i ett resonemang som bygger på att det våld man vill komma åt i själva verket redan är kriminaliserat. Denna slutsats dras trots att det tidigare konstaterats att det vore önskvärt att komma åt fler beteenden. Vad gäller stalkning hade Brå angivit en utvidgning av det straffbara området som ett av de viktigaste skälen att lagstifta mot stalkning. I kvinnofridsfrågan hade det varit angeläget dels att kunna stoppa processen redan innan det att mannen tillgriper fysiskt våld, dels att kunna beakta allvaret i sådan psykisk nedbrytning.

Att våldet trots detta anses kunna komma åt med hjälp av befintliga straffbud kan i min mening ses som en följd av att det i stalkningsförarbetena och i viss mån i kvinnofridsförarbetena beskrivs som ett generellt eller allmänt problem. När

---

¹⁷⁶ Wendt Höjer, s. 165.

problemets allvar motiveras med att det drabbar en bred allmänhet och att det är lika illa som annat våld, ligger det nära till hands att dra slutsatsen att detta våld rimligen också måste omfattas av de allmänna straffbestämmelser mot våld som redan finns. Av ett sådant resonemang följer också att företeelser som trots allt inte kan hanteras inom ramen för befintlig lagstiftning, inte heller behöver omfattas av det straffrättsliga systemet. Med andra ord rör det sig alltså i grunden fortfarande om en form av avskiljandets logik: när rätten skildras som objektiv och universell kommer det som inte ryms inom ramen för rätten att osynliggöras eller bagatelliseras.

Att en nykriminalisering i stalkningsförarbetena avvisas med motiveringen att problematiken i stället kan hanteras genom utfärdande av kontaktförbud, kan också ses som ett uttryck för tendensen att hänvisa bekämpandet av mäns våld mot kvinnor till andra åtgärder än straffrättsliga. Wendt Höjer beskriver i sin avhandling hur våld mot kvinnor i olika tidsepoker har förpassats från den politiska arenan; hon använder termen "avpolitisering"¹⁷⁷.

Våldsutsatta kvinnors intressen som motsättning till legalitet

Argument kring rättssäkerhet och legalitet i båda lagstiftningsprocesserna som stöd för uppfattningen att en utvidgning av det straffsanktionerade området inte är eftersträvansvärd. Kvinnovaldscommissionens lagförslag avvisas av regeringen med hänvisning till legalitetsprincipen, och detta faktum läggs i sin tur till grund för uppfattningen att det av samma skäl är ogörligt att nykriminalisera också beträffande stalkning.

Här framträder den närmast klassiska konflikten mellan legalitet och skydd för våldsutsatta kvinnor, som bland annat Monica Burman har belyst i sin avhandling. Att forma en bestämmelse med utgångspunkt i brottsoffrets, i detta fall kvinnans, upplevelse av situationen låter sig inte göras eftersom det anses i för hög utsträckning inkräkta på den tilltalades rätt till rättssäker behandling från statens sida. Brottsoffrets intressen framstår alltså i detta avseende som oförenliga med gärningsobjektets, vilket Burman beskriver som att det "producera[s] en bild av våldsutsatta kvinnors intressen

---

¹⁷⁷ Wendt Höjer, s. 191.

och rättigheter som ett hot mot en straffrätt som kan skydda presumtiva gärningsmäns rättssäkerhetsintressen.”¹⁷⁸.

Man kan emellertid fråga sig, likt Nordborg och Niemi-Kiesiläinen, om det inte hade varit möjligt att omformulera bestämmelserna (i deras text kvinnofridsbrottet) så att de uppfyller kraven på legalitet:

Why did the critique lead to the abandonment of the attempt to include the process-like nature of violence against women in the new crime? Why did the criticism not lead to elaborations on the wording and to a discussion about how this process could be included so that the requirements of legality would be fulfilled?¹⁷⁹

Enligt Asp och Ulväng ska legalitetsprincipen vara vägledande vid frågan *hur* någonting bör kriminaliseras snarare än *om* någonting bör kriminaliseras. Att Kvinnovaldskommissionens förslag till laglydelse avstyrks av legalitetsskäl är således i sin ordning i detta avseende; däremot är det som jag ser det inte möjligt att dra slutsatsen att all eventuell kriminalisering av psykisk misshandel är utesluten på grund av legalitetsprincipen. Vid frågan om när vi bör kriminalisera är det nämligen andra aspekter som ska beaktas. I propositionen görs emellertid inte skillnad på dessa två led i kriminaliseringen, då man snart efter att ha konstaterat att kommissionens lagförslag strider mot legalitetsprincipen gör följande uttalande:

Enligt regeringens uppfattning finns det en uppenbar risk att en straffbestämmelse som tar sikte på lindrigare psykisk misshandel skulle bli alltför oprecis och omfatta en alltför oöverskådlig krets av gärningar för att kunna godtas. Legalitetsprincipen talar alltså emot en sådan reglering.¹⁸⁰

Man upphör således att tala om det aktuella fallet och gör ett generellt konstaterande om kriminalisering av lindrig psykisk misshandel. Både i Brå:s rapport och i stalkningsförarbetena används också regeringens invändning som skäl mot en nykriminalisering av stalkningsbeteenden, eftersom dessa påminner om den psykiska misshandel som kvinnofridskommissionen ville straffbelägga. Legalitet används på så sätt som en aspekt vid bedömningen av om kriminalisering är önskvärd och möjlig att genomföra.

---

¹⁷⁸ Burman, s. 411.

¹⁷⁹ Nordborg och Niemi-Kiesiläinen, s. 370.

¹⁸⁰ Prop 1997/98:55, s. 78.

Eftersom kritiken är relevant endast i förhållande till utformningen av lagtext, är det i min mening inte tillräckligt att avfärda idén om nykriminalisering av förföljelse enbart med legalitetsargument. Precis som Lernestedt påpekar är det dessutom relevant att ställa frågan varför legalitet har tillmätts en så stor betydelse just i det här sammanhanget, när det finns annan lagstiftning som inte heller lever upp till legalitetsprincipen. Intressant är också det som bland annat Niemi-Kiesiläinen och Nousiainen påpekat: att samma höga krav för kriminalisering som ställs på våld mot kvinnor inte nödvändigtvis ställs i fråga om annan brottslighet. Även om legalitetsaspekter och skäl för kriminalisering i praktiken säkerligen inte helt och hållet går att separera, verkar det förhastat att med argument som hänför sig till legalitet avfärda alla tänkbara försök att formulera ett straffbud mot psykiskt våld.

Kontext relevant i förhållande till otillåten gärning

Som tidigare konstaterats ansågs det inte möjligt att nykriminalisera sådana handlingar som är kännetecknande för stalkning eller mäns våld mot kvinnor i nära relationer. Att göra beteenden som inte i sig är kriminaliserade (såsom lindrigare psykiskt våld) straffbara då de utförts som led i en upprepad kränkning skulle av rättssäkerhetshänseenden inte låta sig göras. Inte heller var det möjligt eller önskvärt att göra kvinnofridsbrottet perdurerande.

Claes Lernestedt uttalar sig om det lagförslag som lämnats av Kvinnovåldskommissionen, och menar på att detta förslag innebär en alltför långtgående kontextualisering. Det är enligt honom skillnad på att man

(1) utifrån vad som etableras ha inträffat av självständig straffrättslig relevans (prövar om och) sluter sig till att viss kontext varit för handen [...] och att man i stället (2) utifrån viss redan antagen kontext bestämmer vad – av allt det som har inträffat – som på grund av den konstaterade kontexten skall ges straffrättslig relevans.¹⁸¹

Han sammanfattar det: "gärningar [bör] ge kontext, inte tvärtom"¹⁸². Att handlanden inom en pågående relation mellan två konstanta parter ska bedömas av domstol menar

---

¹⁸¹ Lernestedt, s. 146.

¹⁸² Lernestedt, s. 146.

han innebär en risk att även "trivialiteter"¹⁸³ beaktas som en del i det straffvärda beteendet.

Ett sådant förhållande mellan gärning och kontext som Lernestedt förespråkar kommer till uttryck i de rättsfall som undersökts tidigare i uppsatsen. Det krävs vid kvinnofridskränkning till exempel inte att alla gärningar preciseras, under förutsättning att några kan pekas ut och beskrivas i detalj. Kränkande tillmälen kan beaktas vid straffvärdesbedömningen, under förutsättning att de uttalats i samband med misshandel. Det är möjligt att för fällande dom fästa avseende vid förhållandet att målsäganden varit utlämnad åt den tilltalade, under förutsättning att misshandel begåtts. Och det faktum att den tilltalade tagit kontakt med målsäganden på ett påträngande sätt och mot dennes vilja beaktas, under förutsättning att ett kontaktförbud är gällande. I dessa fall ger gärning verkligen kontext, vilket också i princip är vad HD konstaterar i NJA 2004 s. 437: "det [...] är omständigheterna vid brottet som måste vara avgörande".

Det verkar som att nyckeln till att rätten ska beakta de så vanskliga kontexterna är att målsäganden också utsatts för sådana gärningar som straffrätten traditionellt sett utformats för att kunna hantera: det vill säga gärningar som tydligt kan avgränsas till tid och rum. Tillspetsat kan det uttryckas som att en kvinnas upplevelser av könsrelaterat våld tillmäts hänsyn först då detta våld också innefattar ett handlande som liknar något som även män kan falla offer för.

Lernestedts resonemang förutsätter att gärning och kontext är möjliga att skilja ifrån varandra, så att en gärning i egentlig mening kan lyftas ur kontexten utan att förlora sin karaktär av gärning. Mot detta resonemang kan invändas att även de fall av kriminellt våld som kan anses utgöra urtypen av gärningar är kontextberoende; det kan till exempel vara fråga om samtycke eller social adekvans. Lernestedt verkar mena att gärningen föregår kontexten, på så sätt att gärningen skapar sitt eget sammanhang först efter att den uppstått som gärning. En mer korrekt beskrivning av förhållandet gärning/kontext anser jag är att sammanhanget skapar en förståelse av gärningen.

---

¹⁸³ Lernestedt, s. 148.

Problemet skulle alltså kunna omformuleras till att handla om vilka kontexter som anses vara relevanta, och vilka typer av handlingar som berättigar att kontexten vägs in (med Laceys ord: "what matters is what gets abstracted and how"¹⁸⁴). Om det fysiska våldet kan vara mer straffvärt eller ursäktat med hänsyn till kontexten, så borde även det psykiska våldet kunna bedömas som straffrättsligt relevant utifrån den kontext i vilken det förekommit. Att, som Lernestedt gör, formulera problematiken som en fråga om kontextualisering eller icke-kontextualisering medför att den förment individualiserade gärningen upphöjs till ett idealt objekt som får sin betydelse oberoende av sammanhanget.

6.3 Avslutande kommentar

I förarbetena behandlas företeelserna stalkning och våld mot kvinnor ömsom som generellt problem och ömsom som ett specifikt problem; ömsom som ett strukturellt problem, ömsom som individrelaterat. Detta visar på den spänning som det strukturella inför i straffrätten. Kontextualiseringen griper in som en störande kraft i den straffrätt som traditionellt varit individfokuserad. Tendensen att betona straffbudens allmänna och generella karaktär kan ses som ett försök att undvika kollisionen mellan straffrätten och det strukturella våldet; ju mer brottet kan förstås som ett allmänt och generellt problem desto mindre blir slitningarna mot det straffrättsliga systemet.

Samtidigt anser jag att tanken på en icke-kontextualiserad straffrätt är en fiktion, och att man i stället för att formulera problemet som en fråga om kontextens vara eller icke-vara i straffrätten kan ställa frågan om vilka kontexter som kan beaktas.

Genom att sätta legalitetsprincipen i motsatsställning till kontextualisering tenderar man att osynliggöra den kontextualisering som alltid görs i straffrättsliga bedömningar, i stället för att diskutera möjliga sätt som dessa två aspekter kan fås att harmoniera. Som framgått under utredningen har det i förarbetena gjorts gällande att legalitetsprincipen

---

¹⁸⁴ Lacey, s. 200.

uppställer hinder mot en kriminalisering av handlingar såsom lindrigare psykiskt våld. Legalitetsprincipen är emellertid avsedd att tillämpas på lagtext, och om man istället för att sätta kontextualiseringen i motsats till legalitetsprincipen hade diskuterat vilka kontextualiseringar vi faktiskt gör, och hur vi gör dem, hade diskussionen kanske blivit mer fruktbar.

Bilaga

4 kap. 4 a §

Den som begår brottsliga gärningar enligt 3, 4, 6 eller 12 kap. eller enligt 24 § lagen (1988:688) om kontaktförbud mot en närstående eller tidigare närstående person, döms, om var och en av gärningarna utgjort led i en upprepad kränkning av personens integritet och gärningarna varit ägnade att allvarligt skada personens självkänsla, för *grov fridskränkning* till fängelse i lägst nio månader och högst sex år.

Har gärningar som anges i första stycket begåtts av en man mot en kvinna som han är eller har varit gift med eller som han bor eller har bott tillsammans med under äktenskapsliknande förhållanden, ska han i stället dömas för *grov kvinnofridskränkning* till samma straff. *Lag (2013:367)*.

4 kap. 4 b §

Den som förföljer en person genom brottsliga gärningar som utgör

1. misshandel enligt 3 kap. 5 § eller försök till sådant brott som inte är ringa,
2. olaga tvång enligt 4 kap. 4 § första stycket,
3. olaga hot enligt 4 kap. 5 § första stycket,
4. hemfridsbrott eller olaga intrång enligt 4 kap. 6 §,
5. kränkande fotografering enligt 4 kap. 6 a §,
6. ofredande enligt 4 kap. 7 §,
7. sexuellt ofredande enligt 6 kap. 10 §,
8. skadegörelse enligt 12 kap. 1 § eller försök till sådant brott, 9. åverkan enligt 12 kap. 2 § första stycket, eller
10. överträdelse av kontaktförbud enligt 24 § lagen (1988:688) om kontaktförbud

döms, om var och en av gärningarna har utgjort led i en upprepad kränkning av personens integritet, för *olaga förföljelse* till fängelse i högst fyra år. *Lag (2013:366)*.

Käll- och litteraturförteckning

Offentligt tryck

- SOU 1995:60 *Kvinnofrid*
- SOU 2008:81 *Stalkning i Sverige*
- Prop. 1997/98:55 *Kvinnofrid*
- Prop. 2010/11:45 *Förbättrat skydd mot stalkning*

Myndighetsrapporter

- Brå Rapport 2006:3 *Stalkning i Sverige*
- Åklagarmyndighetens tillsynsrapport 2013:4 *Kontaktförbud: en kartläggning av tillämpningen med synpunkter på iakttagelserna*

Litteratur

Andersson, Ulrika: *Hans (ord) eller hennes?: en könsteoretisk analys av straffrättsligt skydd mot sexuella övergrepp*, 1. uppl., Bokbox, Diss. Lund : Univ., 2004, Lund, 2004

Andersson, Ulrika: 'Våld mot kvinnor i straffrätten: utsatta individer i strukturell och diskursiv belysning', *På vei : kjønn og rett i Norden.*, s. 419-434, 2011

Asp, Petter: 'Nödvärnsrätten i kvinnoperspektiv.', *Lika inför lagen?* / redaktör: Görel Granström., s. 85-108, 1999

Asp, Petter & Ulväng, Magnus: *Kriminalrättens grunder*, Iustus, Uppsala, 2010

Burman, Monica: *Straffrätt och mäns våld mot kvinnor: om straffrättens förmåga att producera jämställdhet*, Iustus, Diss. Umeå : Umeå universitet, 2007, Uppsala, 2007

Berglund, Kerstin: *Straffrätt och kön*, Iustus, Diss. Uppsala : Uppsala universitet, 2007, Uppsala, 2007

Bergström, Göran & Boréus, Kristina: *Textens mening och makt: metodbok i samhällsvetenskaplig textanalys*, Studentlitteratur, Lund, 2000

Gunnarsson, Åsa & Svensson, Eva-Maria: *Genusrättsvetenskap*, 1. uppl., Studentlitteratur, Lund, 2009

Jareborg, Nils: *Straffrättsideologiska fragment*, Iustus, Uppsala, 1992

Jareborg, Nils: 'Vilken sorts straffrätt vill vi ha?', Victor, Dag & Ashworth, Andrew (red.), *Varning för straff: om vådan av den nyttiga straffrätten*, 1. uppl., Fritze, Stockholm, 1995

Lacey, Nicola: *Unspeakable subjects: feminist essays in legal and social theory*, Hart, Oxford, 1998

Lernestedt, Claes: *Dit och tillbaka igen: om individ och struktur i straffrätten*, Iustus, Uppsala, 2010

Niemi-Kiesiläinen, Johanna: 'Criminal law or social policy as protection against violence', *Responsible selves.*, s. 289-309, 2001

Nordborg, Gudrun & Niemi-Kiesiläinen, Johanna: 'Women's peace: a criminal law reform in Sweden', *Responsible selves.*, s. 353-373, 2001

Nousiainen, Kevät: 'Equalizing images? Gendered imagery in criminal law', *Antropologi i Finland. Journal of the Finnish Anthropological Society* 3, s. 7-24, 1999

Pohjonen, Soile: 'Kvinnor, våld och straffrätt', *13 kvinnoperspektiv på rätten.*, s. 197-223, 1995

Wendt Höjer, Maria: *Rädslans politik: våld och sexualitet i den svenska demokratin*, 1. uppl., Liber ekonomi, Diss. Stockholm : Univ., 2002, Malmö, 2002

Winther Jørgensen, Marianne & Phillips, Louise: *Diskursanalys som teori och metod*, Studentlitteratur, Lund, 2000

Elektroniska källor

Berggren, Nils-Olof m.fl.: *Brottsbalken en kommentar* (1 juli 2014, Zeteo). Hämtad den 4 januari 2015 från www.nj.se/zeteo

Persson, Nicolina & Zaman, Ashik: *En kort studie om brottet olaga förföljelse*, Karnov Nyheter, publicerad den 8 december 2014. Hämtad den 16 december 2014 från www.juridik.karnovgroup.se

Rättsfall

Högsta domstolen

NJA 1991 s. 83

NJA 1999 s. 102

NJA 2003 s. 144

NJA 2003 s. 486

NJA 2004 s. 97

NJA 2004 s. 437

NJA 2005 s 712

NJA 2013 s. 1227

Hovrätterna

RH 2013:51

Dom 2013-01-31 Hovrätten över Skåne och Blekinge mål nr. B 1690-12

Dom 2013-11-28 Göta hovrätt mål nr. B 559-13

Dom 2014-03-19 Hovrätten för västra Sverige mål nr. B 1113-14

Tingsrätterna

Dom 2012-05-09 Malmö tingsrätt mål nr. B 2320-12

Dom 2013-01-30 Kalmar tingsrätt mål nr. B 876-12

Dom 2013-12-12 Göteborgs tingsrätt mål nr. B 1950-13